

ATAD

Makale Türü: Araştırma makalesi

Geliř Tarihi : 21.12.2021

Kabul Tarihi: 31.12.2021

Article Type: Research article

Submitted: 21. 12. 2021

Accepted : 31.12.2021

Gürhan YELLİCE¹

ONİKİ ADA MESELESİ VE İNGİLİZ-İTALYAN İLİŞKİLERİNE ETKİSİ, 1912-1914: İNGİLTERE'NİN İTALYA'YI ONİKİ ADA'DA UZAKLAŞTIRMA GİRİŞİMLERİ VE İTALYA'NIN YAKLAŞIMI

ÖZ: Bu çalışmanın amacı İtalya'nın Oniki Ada'yı işgal etmek suretiyle Doğu Akdeniz'e yerleşme çabası ve bu yaklaşıma yönelik İngiltere'nin tepkisini incelemek; iki ülke arasındaki uzlaşmazlık ve rekabetin Oniki Ada'nın kaderini nasıl etkilediği sorusuna yanıt bulmaktır. İtalya'nın Oniki Ada'yı işgaline yönelik İngiltere'nin tepkisi, literatürde hak ettiği ilgiyi görmemiş bir konudur. Oysa bu adaların işgali sonrasında İngiltere ve İtalya arasında yaşanan çatışma hali Oniki Ada meselesine doğrudan etki etmiş, hatta bu etki daha geniş boyutta Ege Adaları'nın kaderinin belirlenmesinde son derece önemli bir rol oynamıştı. Oniki Ada'nın işgali İngiltere ve İtalya arasında varılan prensip anlaşması sonucunda gerçekleşmişti. İtalya bu adaları Osmanlı Devleti Trablusgarp'taki direnişini sonlandırdığında iade edecekti. Yani işgaller geçici olacaktı. İtalya işgaller sonrasında yaptığı açıklamaların aksi yönde eylemlerde bulunup işgallerini genişletmeye kalkışınca iki ülke arasında büyük bir güven bunalımı ortaya çıkmış, bu durum İtalya Oniki Ada'yı terk etmeyince büyümüş ve Birinci Dünya Savaşı'na giden süreçte iki ülke arasındaki en önemli sorun olma niteliğine kavuşmuştu. İtalya'nın Oniki Ada'daki varlığını Doğu Akdeniz'deki çıkarlarına tehdit olarak gören İngiltere, bu devleti bölgeden uzaklaştırmak için adeta

¹ Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, gurhan.yellice@deu.edu.tr, [ORCID !\[\]\(bcb1dee6692db79eb60fa53f10033711_img.jpg\) https://orcid.org/0000-0002-1402-8210](https://orcid.org/0000-0002-1402-8210).

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

diplomatik bir savaş yürütmüştü. Ancak tüm bu girişimler fiyasko ile sonuçlanmıştı. İtalya gerek müttefiklerinin desteğini arkasına alarak, gerekse Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında yaşanan Ege Adaları meselesini avantaja çevirerek bu adalarda tutunmayı başarmıştı. Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra İtalya'yı bloğuna dâhil etme çabası içerisine girince Oniki Ada iki ülke arasında bir sorun olmaktan çıkmıştı. Çalışma, İtalya'nın Doğu Akdeniz'de varlığını göstermeye başladığı 1912 yılından Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreci kapsamakta; ağırlıklı olarak İngiliz, İtalyan ve Osmanlı arşiv belgelerine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Oniki Ada, Trablusgarp Savaşı, İngiltere, İtalya, Osmanlı Devleti

The Dodecanese Question and its impact on Anglo-Italian Relations, 1912-1914: Britain's Attempts to Remove Italy from the islands and Italy's Approach

Abstract: This study explores the Italy's efforts to settle the Eastern Mediterranean by invading the Dodecanese and Britain's reaction to this policy. The aim of the work is to analyze this conflict and rivalry regarding the question affected the fate of the Dodecanese. Britain's reaction to Italy's invasion of the Dodecanese is a subject that has not received the attention it deserves in the literature. However, the conflict between the two countries following the occupation of these islands had a direct impact on the Dodecanese issue, and this effect played an extremely important role in determining the fate of the Aegean Islands on a larger scale. The occupation of the Dodecanese was the result of an agreement in principle between the two countries according which Italy would return these islands when the Ottoman Empire ended its resistance in Tripoli. In other words, the occupations would be short-lived. But, since Italy took actions contrary to the statements it made after the invasions, a great crisis of confidence came into view between the two countries. When Italy refused to leave the Dodecanese, by not abiding the terms of the Lozan Agreement, attempted to widen its occupations and the matter became the most important problem between the two countries in the process leading up to the First World War. Britain saw Italy's presence in the Dodecanese as a threat to its interests in the Eastern Mediterranean and waged a diplomatic war to drive this state away from the region. However, all these attempts failed. Italy managed to hold on to these

islands, not only having the support of its allies but also turning, skillfully, the Aegean Islands issue between the Ottoman Empire and Greece into an advantage. Following the First World War the Dodecanese Islands ceased to be a problem between the two countries, because Britain tried to include Italy in the Triple Entente. The study covers the period from 1912, when Italy began to show its presence in the Eastern Mediterranean, to the First World War and mainly based on the British, Italian and Ottoman archival materials.

Keywords: Dodecanese, Tripoli War, Britain, Italy, Ottoman Empire

Giriş

Oniki Ada² Meselesi, İtalya'nın 1912 yılı Mayıs ayında Trablusgarp Savaşı'nı Ege'ye taşıyıp söz konusu adaları işgaliyle ortaya çıkmış; Ekim ayında Osmanlı Devleti ve İtalya arasında imzalanan Uşi-Lozan Antlaşması³ ile son bulmuştu. Ancak Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın Ege'deki yeni işgalleri, bu işgallerin Osmanlı-Yunan ilişkilerinde yol açtığı kriz ve İtalya'nın bu krizi fırsata dönüştürüp Oniki Ada'daki işgallerini devam ettirmesi meseleye yeni bir boyut

² Rodos, Patmos (Batnos), Leros (Leryoz), Lipsi (Lipso), Kalimnos (Kelemez), Kos (İstanköy), Astipalaia (İstanbulya), Nisiros (İncirli), Simi (Sömbeki), Tilos (İleki), Halki (Herke), Karpathos (Kerpe), Kasos (Kaşot), Kastellorizo (Meis). Toplamda 14 adadan oluşan bu takımadalar, tarihsel süreçte birçok farklı isimle anılmıştır. Antik Yunan'da Güney Sporatlar olarak anılan adalar için 8. yüzyıl sonrasında Onikiada ismi de kullanılmış, Osmanlı egemenliği sırasında ise (1522-1912) yine aynı isim Kos ve Rodos ayrı tutularak kullanılmıştır. 1912 yılında Patmos'ta yapılan kongrede Rumlar, bu adalar için Ege Adaları ya da Güney Sporatlar ifadesini kullanmış, Balkan Savaşları sonrasında ise gerek Yunanistan gerekse bu adalarda yaşayan Rumlar tüm bu adalar için Onikiada (Dodekanese) ismini kullanmaya başlamıştı. İtalya ise egemenliği altında bulundurduğu süreçte (1912-1947) bu adalar için İtalyan Ege Adaları (Isole italiane dell'Egeo) ismini kullanmıştı. Bu adaların tarihsel süreçteki adlarına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Giannis Giannopoulos, "Dodekanisos, I Genesi Enos Onomatosis kai i Antimetopisi tou apo tous Italous", *Eoa kai Esperia*, 6, 275-296.

³ Türk tarih yazımında bu anlaşmadan Uşi (Ouchy) Antlaşması olarak söz etmektedir. Uluslararası literatürde ise anlaşmadan genel olarak Lozan Antlaşması (*Trattato di Losanna*) olarak söz edilmektedir. Türk araştırmacılar Lozan yerine Uşi ismini kullanarak bu anlaşmanın 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile karıştırılmasının önüne geçmeyi düşünmüş olabilirler. Bu çalışmada Osmanlı-İtalyan barışına ilişkin Uşi-Lozan Antlaşması ifadesi kullanılacaktır.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

kazandırmıştı. Bu adaların Yunan işgaline uğramasından kaygılanan Osmanlı Devleti, İtalyan işgallerine geçici olarak razı olduğu bu süreçte İngiltere'nin var gücüyle bölgedeki çıkarlarına bir tehdit olarak gördüğü İtalya'yı adalardan uzaklaştırmaya çalışması iki ülke arasında Osmanlı-Yunan krizine paralel bir krizin yaşanmasına yol açmıştı. Bu süreçte İngiltere, meseleyi Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında yaşanan ve tüm girişimlere rağmen çözülemeyen Ege Adaları Meselesi ile bütünleştirip Büyük Güçlerin ortak kararıyla çözmeye çalışırken İtalya, meselenin bir Osmanlı-İtalyan meselesi olduğunu öne sürerek buna karşı çıkmıştı. Bu durum Birinci Dünya Savaşı'na kadar İngiliz-İtalyan ilişkilerini meşgul eden en önemli krizlerden biri olarak kalmaya devam etmişti.

Siyasi birliğini tamamlayıp hızla sömürgeci devletler liginde kendisine yer edinmeye çalışan İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal düşüncesi 19. yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştı. Ancak İtalya üzerine önemli çalışmaları bulunan Avusturyalı yazar Richard Bosworth'un doğru bir şekilde tespit ettiği üzere Büyük Güçler içerisindeki en güçsüz devlet (*the least of the Great Powers*) olan İtalya, ekonomik ve askeri nedenlerle bu konuda uzun bir süre eyleme geçememişti⁴. 1908'de yeniden ilan edilen Meşrutiyet sonrasında Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhakı ve Balkanlardaki etkisini arttırma çabası, Girit'teki ayrılıkçı hareketin güçlenmesi (Yunanistan'ın Girit'i kendisine bağladığını) bildirmesi, Bulgaristan'ın Berlin Antlaşması'na aykırı bir şekilde bağımsızlığını ilan etmesi ve Rusya'nın Balkanlarda kendi patronajında birlik oluşturma çabası İtalya'yı Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp'a saldırma konusunda cesaretlendirmişti. 29 Eylül 1911'de gerçekleşen işgaller, Büyük Güçler arasında varılan uzlaşma sonrasında gerçekleşmişti. Trablusgarp Savaşı'na giden süreçte başta İngiltere olmak üzere Büyük Güçlerin temel kaygısı iki ülke arasında yaşanacak savaşta Büyük Güçler arasındaki güç dengesinin ve bölgedeki statükonun bozulmasıydı. İtalya'nın savaşın Balkanlardaki dengeyi bozmasına yol açacak bir eylemde bulunmayacağı güvencesi vermesi üzerine taraflar arasında bir uzlaşma sağlanmış, İtalya'nın Trablusgarp'ı işgaline izin verilmişti⁵.

⁴ Richard Bosworth, *Italy, the Least of the Great Powers: Italian Foreign Policy before the First World War*, Cambridge University Press, London, 1979, s.135.

⁵ Bu çalışma şu iki çalışmayla birlikte değerlendirilmesi halinde daha bütüncül bir bakış açısı elde edilebilir: İtalya'nın Oniki Ada'yı işgallerini Güney Arnavutluk Meselesi ile

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

İşgal ettiği Trablusgarp'ı kısa bir sürede egemenlik altına alacağına inanan İtalya, bölgede beklenmedik bir direnişle karşılaşınca savaşta avantaj sağlayabilecek bir koz arayışına girişmiş, bu amaçla savaşı Akdeniz'e taşımaya karar vermişti. Hedef, Ege Adalarından bazılarını işgal ederek İstanbul ve Batı Anadolu'nun güvenliğinin tehdit altında olduğu hissiyatını yaratıp Babıali ve onu direnişe devam etme konusunda cesaretlendiren Büyük Güçleri dize getirmektir. İtalya'nın savaşı Akdeniz'e taşıma kararının bir diğer önemli nedeni Batı Anadolu'da ekonomik bir çıkar alanı elde etmek, yakın gelecekte planlanan işgaller için zemin hazırlamaktır. İtalya, bu amaç doğrultusunda 1912 yılı başında donanmasını Doğu Akdeniz'e taşımış, Boğazlara ve Beyrut'a yönelik başarısız bazı saldırılardan sonra Mayıs ayında Oniki Ada'yı işgal etmeyi başarmıştı. İtalya'nın geri kalan Doğu Ege Adalarını ve özellikle de Sakız ile Midilli'yi işgali ise İngiltere'nin devreye girmesiyle önlenebilmişti. Trablusgarp'ta başarılı bir direniş sergileyen Osmanlı Devleti, bu adaların işgali karşısında hiçbir varlık gösterememişti.

Ege'deki bazı adaların uzlaşmazlık yaratan konularda Osmanlı Devleti'ni dize getirmek için işgali yaklaşımı, ilk defa İtalya'nın başvurduğu bir yöntem değildi. 1901'de Fransa, Midilli'yi; 1905'te ise İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya ve Rusya, Limni ve Midilli'yi bu amaçla işgal etmişti ancak tüm bu işgaller geçici

bağlantılı değerlendiren bir çalışma için bkz. İsmail Ediz, "İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu", Akademik İncelemeler Dergisi, c. II, S.1 2016, s. 37. Lozan Antlaşması'na kadar olan süreçte İtalya konusundaki gizli görüşmeleri mercek altına alan başka bir çalışma için bkz. Çağla Tağmat, "Trablusgarp Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na Oniki Ada Konusunda (Gizli) Görüşmeler", *Türkiyat Mecmuası*, c.28-1, 2018, s.139-161. Oniki Ada konusunda ayrıca bkz. Hayta, Necdet, "Rodos ile 12 Ada'nın İtalyanlar Tarafından İşgali ve İşgalden Sonra Adaların Durumu, 1912-1918, OTAM, 5, 5, 1994, s. 131-144; Şerafettin Turan, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı." *Belleten*, C.3- 113, Ocak 1965, s.77-119; Amedeo Giannini, "Le Isole Italiane Dell'Egeo", *Oriente Moderno*, Luglio 1932, Anno 12, Nr. 7 (Luglio 1932), s. 313-325; C.D. Booth, "Italy in the Aegean", *Advocate of Peace through Justice*, January, 1929, Vol. 91, No. 1 (January, 1929), s. 40-44; Philip Carabot, 'Italy's "Temporary" Acquisition of the Dodecanese: A Prelude to Permanency', *Diplomacy and Statecraft*, Vo.4/2, 1993 (1993), s. 285-312. İtalyan işgalleri sürecini bütüncül ele alan şu çalışmalara ayrıca bakılmalıdır. Hazal Pabuççular, *Türkiye ve Onikiada 1912-1947*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2020; Nicholas Doumanis, *Italy's Aegean Possession: The Dodecanese Islands, 1912-47. In: Myth and Memory in the Mediterranean*, Palgrave Macmillan, London, 1997.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

olmuştu. İngiltere'nin beklentisi İtalya'nın da benzer yolu izlemesi ve Osmanlı-İtalyan savaşı biter bitmez bu adalardaki işgallerini sonlandırmasıydı⁶. Ancak İtalya'nın Ege'deki başka adaları da işgal etme çabası ve Uşi-Lozan Antlaşması'na rağmen Oniki Ada'daki işgallerini sonlandırmaması İngiltere ve İtalya arasındaki ilişkilerde ciddi bir krize yol açmıştı. İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki çıkarlarına tehdit olacağına inanan İngiltere, Balkan Savaşları sonrasında aslında bir Osmanlı-İtalyan sorunu olan Oniki Ada Meselesini, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yaşanan ve Büyük Güçlerin de dahil olduğu uluslararası bir kriz olan Ege Adaları Meselesi'nin bir parçası haline getirmiş; bu şekilde İtalya'yı bölgeden uzaklaştırmak istemişti ancak bu amacına ulaşmak İngiltere için hiç de kolay olmayacaktı.

Oniki Ada Meselesi'ne ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde çok sayıda çalışma yer almaktadır. Bu çalışmaların hiçbiri meseleyi İngiliz-İtalyan boyutunda ele alıp bunun Oniki Ada'nın kaderine ve Osmanlı-Yunan ilişkilerine etkisi üzerinde durmamıştır. Oysa Oniki Ada ile genel olarak Ege Adaları meselesi İtalya ve İngiltere'nin bakış açısı ve meseleye ilişkin tarafların arasındaki çatışma ile uzlaşma anlaşılardan bir analiz gerçekleştirmek mümkün değildir. Oniki Ada Meselesi, Balkan Savaşları sonrasında bir Osmanlı-İtalyan meselesi olmaktan uzaklaşmış, iki ülke arasındaki bir güç rekabetine hatta daha geniş çerçevede değerlendirmek gerekirse Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak arasındaki bir soruna dönüşmüştür. İki ülke arasındaki bu çatışma ve genel olarak İtalya'nın bu adalara yönelik politikası, Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasındaki Adalar krizine doğrudan etki etmiş, hatta Osmanlı Devleti'nin hukuki olarak kendisine ait olan bu adaları geri almasını etkileyen meselelerden biri olmuştu. Kısacası Oniki Ada Meselesi ve Ege Adaları Meselesi'nin daha doğru bir zeminde tartışılması için Oniki Ada sorununun İngiliz-İtalyan ilişkileri çerçevesinde sistematik bir şekilde analiz edilmesi zorunludur. Çalışma toplamda üç alt bölümden oluşmaktadır. Birinci başlıkta İtalya'nın Oniki Ada'yı işgali, işgallerini genişletme çabası ve İngiltere'nin tepkisine değinilmektedir. İkinci bölümde Uşi-Lozan Antlaşması sonrasında İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'dan uzaklaştırma girişimlerine; üçüncü ve son bölümde ise İngiltere'nin bu konudaki

⁶ The National Archives (TNA): Foreign Office (FO) 371/1536, "Italian Occupation of Aegean Islands and Its effect on Naval Policy", Admiralty to FO, Rome, 29 June 1912.

başarısızlığını kabullenmesi ile iki ülke arasındaki Oniki Ada Meselesi'nin ortadan kaldırılması sürecine değinilmektedir.

I-Oniki Ada'nın İşgali ve İngiltere'nin Tepkisi

İtalya, uzunca süren bir planlama evresinden sonra nihayet harekete geçip Ekim 1911'de Trablusgarp'ı işgal ettiğinde çok zorlanmadan hedefine ulaşabileceğini ümit etmişti. İtalya'nın amacı ya da beklentisi Trablusgarp'taki (ve Bingazi) işgalleri çok kısa bir süre içerisinde başarı ile sonuçlandırmak, ardından alınacak ilhak kararını Osmanlı Devleti'ne kabul ettirerek meseleyi çözüme kavuşturmaktı. İtalyan askeri yetkilileri bölgedeki Arapların Osmanlı idaresine karşı düşmanca bir tutum benimsediğine dolayısıyla bölgenin işgalinin Araplar tarafından memnuniyetle karşılanacağına, dolayısıyla işgallerin de kısa sürede başarıyla sonlandırılacağına inanıyordu⁷. Ancak bunun doğru bir kanı olmadığı çok geçmeden anlaşılmıştı. İtalyan birlikleri bölgede beklenmedik bir Türk-Arap direnişiyi karşılaşmış; İtalyan askeri birlikleri bir türlü istedikleri zaferi elde edememişti⁸.

Savaşın beklenmedik bir şekilde uzamış olması, Osmanlı Devleti'nin ateşkes talebine ilişkin beklentilerini baltalarken İtalyan ekonomisi üzerindeki yükün de artmasına yol açmıştı. Savaşın başlamasının üzerinden sadece birkaç ay geçmiş olmasına rağmen İtalyan Savaş Bakanlığı öngörülen bütçeyi çoktan aşmış, hükümetten ek bütçe talebinde bulunmak zorunda kalmıştı⁹. Muhalefet bu duruma tepki göstermiş ve hükümeti ekonomiyi darboğaza sokarak ülkeyi bilinmeyen bir maceraya sürüklemekle itham etmişti. İtalyan ekonomisindeki krize karşın Osmanlı hazinesi savaşın ekonomik yükümlülüklerden henüz etkilenmemişti. Dolayısıyla İtalya açısından ekonomik tehditler ya da beklentiler üzerinden Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ta geri adım atmasını beklemek

⁷ TNA: FO 371/1737, Acting Consul-General Fitzmaurice to Grey, Telegram No. 19, 15 April 1912.

⁸ Bunun en önemli nedenlerinden biri direnişin örgütlenmesinde Osmanlı subaylarının göstermiş olduğu başarıydı. Bu konuda bkz. İsrail Kurtcephe, "Trablusgarp'ın İtalyanlarca İşgali, Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Direnişe Katılmaları", *AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi Atatürk Yolu*, Yıl:3, S.6, C.2, Kasım 199, s.361-375.

⁹ British Documents on the Origins of the War 1898-1914, Volume 9, Part 1, (BD/9/1), Cartwright to Grey, No.338, Vienna, 5 December 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

akılcı görünmüyordu¹⁰. İtalya açısından geri çekilmek giderek güç kazanan zorunlu bir ihtimale dönüşmeye başlamıştı.

İşte böylesi koşullarda Giolitti Hükümeti, savaşın başlamasından sadece bir ay sonra, 1911 yılı Ekim ayı sonunda bölgedeki direnişi sonlandırabilmek amacıyla Babîali nezdinde siyasi baskı unsuru olarak kullanabileceği bir koz arayışına girişti. Hükümet ve askeri yetkililer arasında yapılan tartışmalarda savaşın Doğu Akdeniz'e taşınması, Boğazlara yönelik taciz saldırılarında bulunulması ve Ege'de bazı adaların işgal edilmesi öne çıkan görüşler arasındaydı. Hükümet bu yola başvurarak bir taşla iki kuş vurabileceği kanaatindeydi. Osmanlı Devleti, Trablusgarp'tan vazgeçilmediği takdirde İstanbul değilse bile İzmir'i kaybetme ihtimali gerçeğiyle yüzleşecek, bu gerçek karşısında geri adım atmaya yanaşmasa bile bölgedeki menfaatlerinin tehlikeye girmesinden endişe duyacak Üçlü İtilafın baskısıyla buna razı gelecekti¹¹.

Oldukça rasyonel ve kurnazca planlanmış bu yol haritasından hareketle hükümet ilk olarak donanmasını imparatorluğun herhangi bir bölgesinde serbestçe hareket ettirebileceğini göstermek için kolları sıvadı. Bu amaçla İtalya, donanmasını aslında Trablusgarp konusunda Osmanlı Devleti'ne geri adım attırması pek de mümkün olmayan Doğu Akdeniz'in en ücra sayılabilecek bölgesine gönderdi. İtalyan donanması burada adeta bir gövde gösterisinde bulundu, tam yirmi sekiz gemiden oluşan bir filo ile 24 Şubat 1912'de Beyrut Limanı'nı bombaladı ve şehri top atışına tuttu; bölgedeki Osmanlı deniz gücünü tümüyle ortadan kaldırdı¹². Eylem, Babîali'de kaygıyla izlenmişse de verilen mesaj son derece netti: Trablusgarp'taki direniş sonlandırılmayacaktı. İtalya da son derece kararlıydı. Beyrut bombalamasından sonuç çıkmayınca İtalyan donanması bu kez 18 Nisan 1912'de Çanakkale'nin girişindeki Kumkale ve Seddülbahir'deki istihkâmlara saldırdı¹³. Osmanlı Devleti, bu kez İtalya'nın

¹⁰ TNA: FO 371/1524, Lowther to Grey, Telegram No.475, 3 January 1912.

¹¹ William T. Stead, *Tripoli and the Treaties: Britain's Duty in This War*, Stead's Publishing House, London, 1911, s.23.

¹² Winston Childs, Timothy, *Italo-Turkish Diplomacy and the War over Libya: 1911-1912*, E.J. Brill, Leiden, 1990, s.233-234.

¹³ Documenti Diplomatici Italiani, Quarta Serie, Volume, VII-VIII (DDI/4/VII-VIII) L'ambasciatore A Parigi, Tittoni, Al Ministro Degli Esteri, Di San Giuliano, Documenti 778, s.817-818, Parigi, 18 aprile 1912; BD/9/1, Lowther to Grey, No.392, Constantinople, 18 April 1912

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

eylemini protesto etmekle kalmadı; İtalya'nın bölgeden uzaklaşması konusunda Büyük Güçlerin sorumluluk almasını sağlamak için Boğazları uluslararası gemi trafiğine kapattı. Babıali, Büyük Güçler ve uluslararası kamuoyuna yaptığı açıklamada bölgenin mayınlandığını, Boğazların ticari gemi seyrüseferine kapatıldığını ve Ege'deki İtalyan tehdidi son bulmadıkça da açılmayacağını duyurdu¹⁴.

İtalya'nın eylemlerine fütursuzca devam edip imparatorluğun kalbine gerçekleştirdiği bu hamle İngiltere'yi kaygılandırmıştı. İngiliz Dışişleri Daimî Müsteşarı Arthur Nicolson, 22 Nisan'da Londra'daki İtalyan büyükelçi Marquis Imperiali ile gerçekleştirdiği görüşmede Boğazlara yapılan saldırıdan dolayı İngiltere'nin ticari çıkarları konusunda büyük bir kaygı duyduğunu dile getirmiş ve tekrarlanmaması konusunda hükümetin uyarılmasını istemişti¹⁵. İtalya, talep edilen doğrultuda bir güvence vermeye yanaşmamış, Osmanlı Devleti'nin geri adım atmaması ve bu konuda Büyük Güçlerin gerekeni yapmaması halinde eylemlerini yoğunlaştırarak devam ettireceği tehdidinde bulunmuştu. Örneğin aynı görüşmede Imperiali, Çanakkale'ye gerçekleştirilen operasyonla aslında İzmir'e yönelik bir saldırının önlendiğini dile getirerek üstü kapalı olarak İtalya'nın bölgedeki varlığını devam ettireceğini ima etmişti. Bu yaklaşım İngiltere'yi kuşkulandırmıştı. 2 Mayıs 1912'de İngiliz Lordlar Kamarası'nda yapılan tartışmada Lord Newton, İtalya'nın tutum ve eylemlerinden duyduğu rahatsızlığı şu şekilde dile getirmişti:

“Yaşanan gelişmelerin bir sonucu olarak İtalyan Hükümeti kendi temel amaçlarına aykırı şekilde savaşı Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerine yaydı. Bu siyaset çerçevesinde Kızıldeniz'de birçok farklı noktayı bombaladı; çok sayıda Türk gemisini batırdı; Suriye kıyılarında gövde gösterisinde bulundu; Ege'de bazı takımadaları işgal ettiler ve en sonunda Çanakkale'ye saldırdı. İtalyan Hükümeti bunun bir hata olduğunu ve temelde böyle bir saldırıyı amaçlamadığını iddia ediyor. Ancak aslına bakılırsa İtalya'nın bu saldırıdaki amacı hiçbir şüpheye yer bırakmayacak kadar açıktır. Saldırının temelde amacı Çanakkale'ye yönelik ciddi ve kararlı bir saldırı gerçekleştirmek değildi; fakat

¹⁴ DDI/4/VII-VIII, San Giuliano, alle Ambasciate A Berlino, Londra, Parigi, Pietroburgo E Vienna, No.782, Roma, 20 aprile 1912.

¹⁵ BD/9/1, Grey to Rodd, FO, No.397, 22 April 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

*Avrupa'da ciddi bir rahatsızlık yaratmak ve Osmanlı Hükümeti'ni
uzlaşma masasına getirme konusunda gereken baskıyı yapmasını
sağlamaktı¹⁶.*

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere İngiltere, İtalya'nın gizli bir gündemi olduğu görüşündeydi. Bu doğru öngörü öylesine ciddi bir rahatsızlık yaratmıştı ki Alman *Neue Freie Presse*'nin haberine göre Parlamento, İngiliz donanma filosunun bölgeye gönderilerek İtalya'ya gözdağı verilmesini tartışmaya açmıştı¹⁷. Bu tartışma ne ölçüde sonuç odaklıydı, gerçekleştirilme ihtimali var mıydı, Büyük Güçlerin bu yaklaşım karşısındaki tutumu ne olurdu, sorularına yanıt vermek pek mümkün değilse de kesin olan İngiltere'nin bu yönde bir çözümü sıklıkla gündemine almak zorunda olmasıydı. Çünkü planlarını hayata geçirme konusunda kararlı olan İtalya, İngiltere'yi kaygılandırarak eylemlerde bulunmaya devam etmişti. Boğazların bombalanmasından sadece bir hafta sonra İtalya, nihayet savaşı Ege'ye taşımayı başardı. 24 Nisan'da Güneydoğu Ege Adalarını kontrol eden bir noktada bulunan ve aynı zamanda Oniki Ada'nın bir parçası olan *Astropalya*'yı işgal etti¹⁸. Amaç, diğer adalara gerçekleştirilmesi planlanan işgaller için bu adayı hareket üssü olarak kullanmaktı. İtalya dediğini yapmış, savaşı Ege'ye taşımıştı. Buna ne donanma gücü bakımından zayıf Osmanlı Devleti ne de İngiltere engel olabilmeydi.

Burada bir parantez açarak İngiltere'nin bölgedeki İtalyan varlığına ilişkin duyduğu rahatsızlıktan söz etmek gerekmektedir. Bu rahatsızlığa ilişkin temelde iki neden öne sürülebilir: Birincisi İngiltere'nin sömürge yollarını güvende tutma çabasıyla ilgiliydi¹⁹. İngiltere, İtalya'nın Ege'de kuracağı üsler yoluyla kalıcı olması halinde Akdeniz'deki güç dengesinin Üçlü İttifak lehine değişmesinden ve bu durumun Gibraltar'dan Süveyş Kanalı'na oradan da Hindistan'a uzanan sömürge yollarını tehdit etmesinden korkuyordu²⁰. İngiltere, bu süreçte

¹⁶ Hansard (1803-2005), *British Parliamentary Papers (BPP), House of Lords (HL) Debates*, "The Closing of the Dardanelles", 02 July 1912 vol.12 cc. 298-336.

¹⁷ "Die Sperrung der Dardanellen", *Neue Freie Presse*, 24 April 1912.

¹⁸ DDI/4/VII-VIII, San Giuliano al Salvago Raggi, No. 792, Roma, 24 aprile 1912.

¹⁹ Gianpaolo Ferraioli, "Italian Diplomacy and the Libyan Enterprise", in *The Libyan War 1911-1912*, Luca Micheletta and Andrea Ungari (Ed), Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2013, s.85.

²⁰ BD/9/1, Grey to Bertie, No.408, FO, 6 June 1912; BD/9/1, Grey to Berthie, No.391, FO, 24 May 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

Almanya ile ciddi bir donanma ve denizlerde egemenlik kurma rekabeti yaşıyordu; İtalya'nın Akdeniz'deki etkisini artırması Almanya'nın bu rekabette müttefiki yoluyla avantaj sağlaması anlamına geliyordu. 13 Ocak 1913'te Grey, İngiliz donanmasının her daim Alman donanmasından üstün olması gerektiğini Rodd'a gönderdiği bir telgrafta şu şekilde ifade etmişti: "Eğer bizim donanmamız Alman donanmasından daha üstün olmazsa bağımsızlığımız Almanya'nın iyi niyetine kalabilir. Jagow gibi siyasilere bunu bir fırsata dönüştürmese dahi, sonrasında bundan faydalanmak isteyenler ya da Almanya'da bunun gerçekleştirilmesini talep eden bir kamuoyu ortaya çıkacaktır. Prusya zihniyetine göre herhangi bir şeyle iyi koşullarda olabilmek için öncelikli olarak yapılması gereken onunla baş edebilecek eşit koşullara sahip olmaktır. Bu yüzden Almanya'da İngiliz ve Alman donanması sürekli olarak ısrarlı bir şekilde karşılaştırılıyor. Bu kıyaslamalar Alman Hükümeti'nin bize karşı dostça olmayan yaklaşımını ortaya koyuyor. Almanya dünyanın en büyük ordusuna ve donanmasına sahiptir; bizim donanmamız kendimizi savunabilmemiz ve hayatta kalabilmemiz için elimizdeki en güçlü kozdur"²¹. Bu yüzden İngiliz dış politikasının önceliği hiçbir Büyük Devlet'in bölgede herhangi bir toprağı ya da limanı sürekli işgal altında bulundurmaması üzerine kurgulanmıştı. Dolayısıyla İtalya'nın işgallerini mutlaka sonlandırması gerekiyordu²².

İngiltere'nin ikinci kaygısı sömürgelerindeki hâkimiyetine ilişkindi. İngiltere, İtalya'nın bölgedeki "keyfi" eylemlerinin ve Osmanlı Devleti'ne yönelik yaklaşımının yalnızca Balkanlar ve Akdeniz'de değil, İngiliz sömürgelerinde de karışıklıklar çıkarabileceğinden korkuyordu²³. İtalya'nın Trablusgarp'ı işgalinin ve ardından Akdeniz'deki saldırgan tutumunun Müslüman dünyada büyük bir rahatsızlık yarattığı bilinen bir gerçektir. İngiliz sömürgesi altında bulunan Müslümanlarda giderek bu yaklaşımın İngiltere'nin izni ve teşviki olmadan

²¹ Arthur J. Marder, *From the Dreadnought to Scapa Flow, Vol.I: The Road to War, 1904–1914*, Oxford University Press, London, 1961, s.272.

²² Marian Kent, "Büyük Britanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu 1900-1923", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, ed. Marian Kent, çev: Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.212-213; R.J. Bosworth, "İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, ed. Marian Kent, çev: Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999, s.77.

²³ İngiltere'nin endişelerinden biri de Trablusgarp'taki karışıklığın Mısır ve Tunus'a yansması ihtimaliydi. BD/9/1, O' Beirne to Grey, St. Petersburg, No.425, 23 June 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

gerçekleşmesinin mümkün olmadığı görüşündeydi²⁴. İtalya'nın Hindistan Büyükelçisi Saint Martin, Giuliano'ya gönderdiği telgrafta, "*Savaşın Çanakkale'ye taşınmış olması ve Kızıldeniz'de bazı bölgelerin bloke edilmesi Hint Müslümanları nezdinde ciddi bir saldırı olarak görüldüğünü, buradaki Müslümanların gönüllü birlikler oluşturarak Osmanlı Devleti'ne yardım etme tehdidinde bulduklarını*" yazmıştı²⁵.

İtalya'nın eylemlerine dönmek gerekirse tüm bu gelişmeler İtalya'nın Ege'de serbest bir şekilde hareket edebileceğini ve daha fazla adayı işgal edebileceğini gösteriyor olsa da Osmanlı Devleti hâlâ İtalya'yı bölgeden uzaklaştırabilecek çok önemli bir kozu, Boğazları elinde bulunduruyordu. Haklı ve son derece meşru gerekçeyle Babıali, İtalyan donanmasının Ege'yi terk etmesini sağladıktan sonra Boğazları gemi trafiğine açmayı planlıyordu. Ancak bu yaklaşım ortaya çıkan sonuçtan en fazla rahatsızlık duyan İngiltere ve Rusya nezdinde kabul edilebilir bulunmamıştı. Bu yaklaşımın İtalya'yı bölgeden uzaklaştırmak için yeterli olmayacağı görüşünde olan iki ülke de Boğazların bir an önce gemi trafiğine açılması için Babıali üzerindeki baskısını artırma yoluna gitmişti. Grey, 30 Nisan'da Lowther'a gönderdiği talimatta Çanakkale'ye yönelik yeni bir saldırı ihtimalinin ufukta görünmediğini dolayısıyla Boğazların kapalı tutulmasının mantıksız olduğunu, Babıali'ye bir an önce Boğazları açması konusunda cevap vermesi gerektiğini dile getirmişti²⁶. 1 Mayıs'ta Babıali'ye protesto notası gönderen Rusya da Boğazların hiçbir koşul öne sürülmeksizin acilen ticarete açılması talebinde bulunmuştu²⁷. Bu baskılara daha fazla dayanamayan Osmanlı Devleti, aynı gün Boğazların açılacağını ilan etmişti²⁸.

Bu adım İngiltere ve Rusya'nın tutumu nedeniyle mecburen atılmış bir adımdı. Babıali baskılara dayanabilir miydi, tahmin yürütmek zor. Ancak bu zorunlu adım Osmanlı Devleti'ne oldukça pahalıya patlayacak; Ege Adaları Meselesi'nin

²⁴ BD/9/1, Rodd to Grey, No.408, FO, 16 June 1912.

²⁵ DDI/4/VII-VIII, Il Console Generale A Calcutta, Sant-Martin, Al Ministro Degli Esteri, Di San Giuliano, Simba, 20 maggio 1912, No. 846, s.888-889. Bu konuda bkz. Hasan Taner Kerimoğlu, "Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptığı Yardımlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2 (Kış 2012), s.161-181.

²⁶ BD/9/1, Grey to FO, No.390, FO, 30 April 1912.

²⁷ BD/9/1, Rodd to Grey, No.401, Rome, 1 May 1912. Süreç hakkında bkz. Robert J. Kerner,, "Russia, the Straits, and Constantinople, 1914-15", *The Journal of Modern History*, Vol. 1, No. 3 (Sep., 1929), s. 400-441.

²⁸ BD/9/1, Lowther to Grey, Constantinople, No.402, 1 May 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

kaderine etki eden en önemli dönüm noktalarından birini teşkil edecekti. Muhtemelen Boğazların açılmasından aldığı cesaretle İtalya, Ege'deki eylemlerine kaldığı yerden devam etme kararı almıştı. Boğazların açılmasından sadece iki gün sonra 4 Mayıs 1912'de Rodos işgal edilmişti²⁹. Osmanlı Devleti bu işgal karşısında etkisiz kaldığından İtalyan donanmasının geri kalan tüm Ege Adalarını işgal etmesinin önünde hiçbir engel yoktu. Dolayısıyla İtalya'nın gözünde Rodos'un işgali sadece bir başlangıçtı. İtalya'nın hedefi sadece Rodos değil, tüm Doğu Ege Adalarını özellikle de Batı Anadolu'nun güvenliği için oldukça kritik görünen ve ekonomik potansiyel açısından değerlendirildiğinde Babıali'ye geri adım atılabilecek adalardan olan Sakız ile Midilli'yi ele geçirmektir³⁰.

Yukarıda İngiltere'nin savaşın Ege'ye taşınmasından duyduğu rahatsızlıktan, bu yüzden de İtalya'ya yönelik bir yaptırım tartışmaları yaşandığından söz edilmişti. Peki, İtalya'nın Oniki Ada içerisindeki en önemli ada olan Rodos'u işgali karşısında İngiltere neden etkisiz kalmıştı? İtilaf bloğundaki müttefikleri bu konudaki çekimserliklerini açıkça ortaya koyarken İngiltere neden buna ses çıkarmamıştı? Bunun temel nedeni İngiltere'nin sahip olduğu bazı handikaplardı. Bu konuda üç neden öne sürülebilir: Birincisi uzlaşmazlık yaratan konularda Osmanlı Devleti'ni dize getirmek için Ege'deki bazı adaların işgali yaklaşımı, ilk defa İtalya'nın başvurduğu bir yöntem değildi. 1901'de Fransa, Midilli'yi; 1905'te ise İngiltere, Fransa, Avusturya, İtalya ve Rusya, Limni ve Midilli'yi bu amaçla işgal etmişti. Dolayısıyla bu örnek İtalya'nın işgaller kesinlikle geçici olacaktır söylemi karşısında İngiltere'nin ortaya koymuş olduğu çekinceleri dayanaksız bırakıyordu. Dolayısıyla İngiltere zaten geçici olacak işgaller nedeniyle İtalya'yı karşısında almak istemiyordu.

İkincisi İngiltere'nin Kıbrıs'taki varlığıydı. İtalya, İngiltere'nin bu beklentisini karşılayacağı taahhüdünde bulunsa da zaman zaman üzerindeki baskıyı azaltmak için egemenlik altında bulundurulmuş Kıbrıs meselesini gündeme taşıyor ve buradaki İngiliz varlığını sorgulayan ve eleştiren bir dil kullanıyordu. İngiltere'nin 1878'de kiralama yoluyla Kıbrıs'a yerleşmesi Büyük Güçler arasında güç dengesi kaygılarından ötürü tartışmalara yol açmıştı. İngiltere, adanın ele geçirilmesindeki amacın Akdeniz değil, Hindistan yolunun güvence

²⁹ Başkanlı Osmanlı Arşivi, (BOA), Hariciye.HR.SYS, 2909/110.

³⁰ DDI/4/VII-VIII, San Giuliano, al Pansa, Documenti 816, Roma, 5 maggio 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

altına alınması için gerekli olduğunu, işgalin geçici ve egemenlik amacı taşımadığını öne sürmüştü; itirazlara karşı çıkmışsa da tartışmalar son bulmamıştı. İtalya'nın savaşı Ege'ye taşımasıyla birlikte bu tartışmalar yeniden gündeme gelmiş özellikle işgallerini sonlandırması konusunda baskıya maruz kalan Giolitti Hükümeti benzer bir eylemi İngiltere'nin de gerçekleştirmesi yani Kıbrıs'taki işgallerini sonlandırması gerektiğini dile getirmişti. İngiltere bu kez farklı bir gerekçe ile buna itiraz etmişti. Balkan Savaşı'nın başlamasından hemen sonra kasım ayında Dışişleri Bakanı Edward Grey, Londra'daki İtalyan Büyükelçi ile gerçekleştirdiği görüşmede Kıbrıs'ın "bir donanma üssü olarak hiçbir ehemmiyetinin olmadığını" belirtmişti³¹.

Son olarak İngiltere, Oniki Ada konusunda sorun çıkarıcı unsur olmamakla İtalya'yı Üçlü İttifak'tan uzaklaştırabileceğini de umut etmişti. Osmanlı Devleti'nin Viyana'daki Büyükelçisi Alexandre Mavroyeni'nin iddiasına göre bu razı gelişin en önemli nedenlerinden biri de İtalya'nın dış politikada yaşayacağı bir aksiliğin örneğinin Osmanlı ile yaşanan savaşta alınacak yenilginin ülkede Krallığın yıkılacağı bir devrimin yaşanmasına yol açabileceği ve bunun kendi ülkelerine de sirayet edebileceği kaygısıydı³². İlk bakışta, 1912 yılı koşullarında bunun "boş ya da fantastik bir heves" olduğu öne sürülebilir. Ancak sadece üç yıl sonra 21 Nisan 1915'te İtalya'nın İngiltere yanında savaşa girmesi uzun vadede bu planın başarılı olduğunu ortaya koymuştur.

İngiltere'nin bölgedeki İtalyan varlığından ciddi bir rahatsızlık duymasına rağmen istediği tedbirleri alamıyor olması, İtalya'yı işgalleri konusunda cesaretlendiriyordu. İtalya, İngiltere ile kurulan diplomatik temaslarda Rodos'un işgalinin arzu edilen etkiyi yaratmadığı, işgallerin yarıda bırakılmış olmasının Babiâli'yi cesaretlendirebileceği öne sürülüyor³³ ve işgallerin devamına karşı olunmaması talep ediliyordu³⁴. İtalyan hükümetinin iddiasına göre Babiâli, Ege'de başka adaların işgali tehdidini yeterince ciddiye almıyor hatta bunu bir blöf olarak görüyordu. Bunun temel nedeni İngiltere'nin İtalyan donanmasını bir

³¹ C. Svolopoulos, 'Anglo-Hellenic Talks on Cyprus During the Axis Campaign Against Greece', *Balkan Studies*, V.23/2, 1982, 200-210

³² BOA. HR. SYS.2909/117.

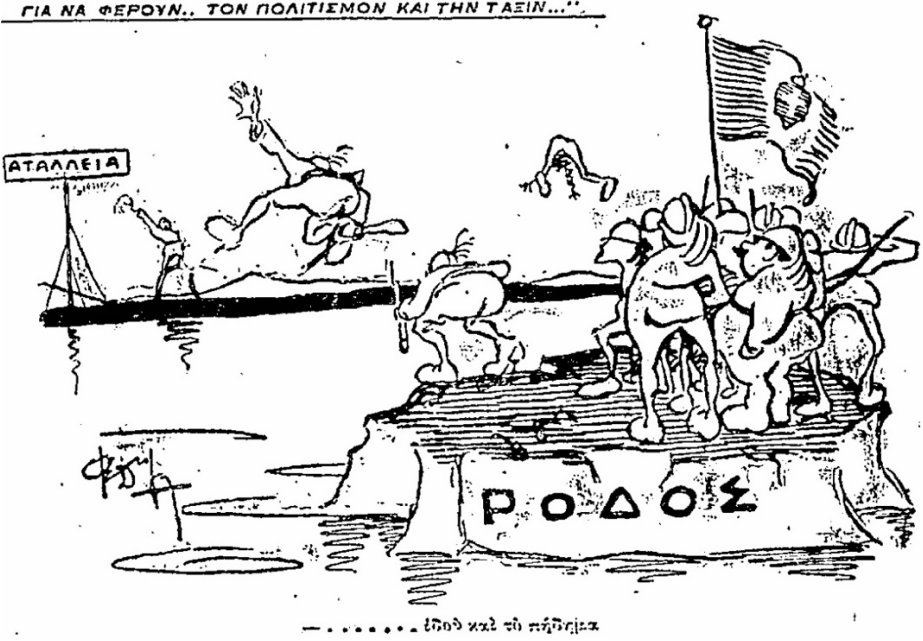
³³ DDI/4/VII-VIII, San Giuliano, All'ambasciatore A Vienna, Avarna, Documenti 880, s.933-934, Roma, 1 giugno 1912.

³⁴ DDI/4/VII-VIII, San Giuliano, All'ambasciatore A Vienna, Avarna, Documenti 884, s.937, Roma, 3 giugno 1912.

Gürhan Yellice

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

şekilde bölgeden uzaklaştıracağına dair taşıdığı kanaatti, bu kanaatin ortadan kaldırılması ve savaşın süresinin kısaltılarak barış anlaşmasının imzalanması için söz konusu adaların işgali zorunluydu³⁵.

İtalya'nın Rodos'u ve sonrasında diğer adaları işgal etmekteki en önemli hedeflerinden biri Batı Anadolu'ya uzanacak üsler elde etmektir. Belki İtalya, İzmir'e uzanacağı Sakız ile Midilli'yi işgal edememişti ancak Uşi-Lozan Antlaşması'na rağmen Rodos'taki işgallerini devam ettirmeyi başararak hiç değilse Antalya'ya çıkarma yapmayı başarmıştı. Yunan Komünist *Rizospastis* Gazetesi'nde yer alan bu karikatürde İtalya'nın Rodos'u kullanarak Antalya'yı işgali eleştiriliyor. Kaynak: "Medeniyet ve düzen.... getirmek için (Antalya-Rodos)...", *Rizospastis*, 6 Nisan 1919.

Her ne kadar söz konusu zafiyetler istediği politikaları uygulaması konusunda elini kolunu bağlasa da İngiltere'nin İtalya'ya bölgede istediği her şeyi serbestçe yapabileceği düşüncesine kapılmasına izin vermek niyetinde değildi. İtalya'nın Ege'den belki de stratejik ve ekonomik potansiyel açısından en önemli iki adasını

³⁵ DDI/4/VII-VIII, Garbasso al San Giuliano, No.822, Costantinopoli, 9 maggio 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

Sakız ile Midilli'yi işgali çabası İngiltere'de büyük bir rahatsızlık yaratmıştı. İngiltere, İtalya'nın mevcut girişimlerini Trablusgarp'a karşı bir pazarlık unsuru olarak gerçekleştirmediğine ve Akdeniz'deki varlığını kalıcı hale getirme çalışmalarını olarak değerlendirilmeye başlamıştı³⁶. Bu kaygı nedeniyle İngiltere, sürekli olarak işgallerin geçici olması, Trablusgarp'taki Osmanlı direnişinin son bulması hâlinde Oniki Ada'nın iade edilmesi koşulunu İtalya'ya hatırlatıyor³⁷; İtalya ise "İşgaller kesinlikle geçicidir, Ege'ye yerleşmek gibi bir amaç güdülmemektedir." yönünde sözlü ve yazılı güvenceler veriyordu. Bu güvenceler samimi bulunmuyordu. İngiltere, İtalya'nın Sakız ve Midilli'yi işgal etme çabasının Babiâli'ye geri adım attırmaktan ziyade Ege'de kalıcı planlarının bir parçası olduğuna, "kurnazca" bir siyaset izleyerek başlangıçta ortaya koymuş olduğu, "Bu adaların ele geçirilmesindeki temel amaç Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'tan vazgeçmesini sağlamaktır" tezinden giderek uzaklaştığına inanıyordu³⁸.

Bu yüzden İngiltere, İtalya ile yaptığı görüşmelerde esas amaç olan Babiâli'ye geri adım attırma çabasından vazgeçilmemesi uyarısında bulunuyor Sakız ile Midilli'nin işgaline kesinlikle razı olmayacağını ifade ediyordu³⁹. İngiltere'nin bu kararlı tutumu üzerine güneye yönelen İtalyan Donanması, 9 Mayıs'tan 20 Mayıs'a kadar olan süreçte Oniki Ada'nın geri kalan kısmını da işgal etti. Tüm bu işgaller boyunca donanması Çanakkale'ye hapseden Osmanlı Devleti etkisiz kalmış hatta Anadolu ile arasındaki telgraf hatları kesildiğinden bu adalarla hiçbir şekilde irtibat kuramamıştı⁴⁰. Adalardaki Osmanlı yöneticileri merkezden

³⁶ British Parliamentary Paper, House of Lords Debates (BPP, HL, Debates), "The Naval Position in the Mediterranean", 02 July 1912 vol 12 cc298-336.

³⁷ Imperiali, 17 Mayıs'ta Londra'dan gönderdiği telgrafta İtalya'nın sürekli olarak işgallerin geçiciliğine yönelik deklarasyonlarının tam olarak uygulanması yönünde bir beklenti olduğunu, işgallerin kalıcı olabileceğine yönelik hiçbir gerekçenin Londra'da kabul görmeyeceğinden söz ediyordu. DDI/4/VII-VIII, Imperiali al San Giuliano, No.834, Londra, 17 Maggio 1912.

³⁸ BPP, HL, Debates, "The Naval Position in the Mediterranean", 02 July 1912 vol 12 cc298-336; AYE/1912/87/1, Konstantinoupoli pros, YE, AP: 15933, 17 Maiou 1912; BD, Vol. IX, and Part I, No.407, Grey to Rodd, FO, 5 June 1912.

³⁹ DDI/4/VII-VIII, San Giuliano al Pansa, No. 816, Roma, 5 Maggio 1912.

⁴⁰ İşgaller konusunda bkz. Necdet Hayta, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015, s.28-35; Cemalettin Taşkıran, *Ürkek bir siyasetin tarih*

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

habersiz teslim olmak mecburiyetinde kaldı ve İtalya aşama aşama planını hayata geçirmeye devam etti.

İşte böylesi koşullarda İngiltere daha da tehlikeli bir boyuta ulaşmadan İtalya'nın Ege'deki hareket alanını olabildiğince kısıtlamak ve mümkünse sonlandırma kararı almıştı⁴¹. Bunun için öncelikli olarak Trablusgarp Savaşı'nın sonlandırılması gerekiyordu. Savaşın sonlandırılması için ise Osmanlı Devleti'nin direnişe devam etmemesi konusunda ikna edilmesi gerekiyordu. Bu görüşten hareketle İngiltere vakit kaybetmeksizin İtalya ile uzlaşma masasına oturması için Osmanlı Devleti'ni ikna etme girişimlerine başladı⁴². Her ne kadar Oniki Ada'nın işgalinin "önemsenmediği" yönünde bir algı yaratılmaya çalışılıyor olsa da aslında bu adaların işgali, özellikle de Sakız ve Midilli'nin işgali tehdidi, Babiâli'de ciddi bir kaygıya yol açmıştı. İzmir'in güvenliği için hayati önem arz eden bu iki adanın da işgal edilmesi ihtimali, Babiâli'yi İtalya'nın Ege'den uzaklaştırılması için bir formül bulmaya mecbur kıldı. Haziran ayında iki ülke arasında görüşmeler başladı.

Osmanlı-İtalyan görüşmeleri dört aydan fazla sürdü. Taraflar arasındaki uzlaşmazlıklar nedeniyle görüşmeler birçok kez kesintiye uğradı. Osmanlı Devleti, Trablusgarp'taki sembolik egemenliğini devam ettirmek istedi; İtalya, bunu kabul edilemez buldu ve Oniki Ada'nın boşaltılması için bunu olmazsa olmaz koşul olarak ortaya koydu. Hatta İtalya, Trablusgarp'taki direnişin sonlandırılmaması halinde Ege'de yeni adaların işgal edileceği tehdidinde bulundu⁴³. Bu süreçte İngiltere'nin yaklaşımı Trablusgarp karşılığında Oniki Ada'nın Osmanlı Devleti'ne iade edilmesi, yani İtalya'nın Ege'den uzaklaştırılmasıydı. Dolayısıyla yeni adaların işgali İngiltere açısından kabul

önündeki Ağır Vebali: Oniki Ada: hatalı kararlar, acı kayıplar, Babiâli Kültür Yayıncılığı, II. Baskı, İstanbul, 2007, s.99-104.

⁴¹ AYE/1912/100/4/1/1, "Zitima Nison", Streit pros YPEX, AP: 17716, 24 Juin 1912; "The Powers and the War", *The Times*, 27 May 1912, s.3; "Turco-Italian War:The Idea of a Conference", *The Times*, 30 May 1912, s.3.

⁴² Büyük Güçlerin Trablusgarp Savaşı'nı sonlandırmak için gerçekleştirdiği arabuluculuk faaliyetleri konusunda ayrıca bkz. William Clarence Askew, "Europe's Efforts at Peacemaking During the Turco-Italian War", *The Southwestern Social Science Quarterly*, Vol. 18, No.4 (March 1938), s.363-375.

⁴³ BD/9/1, Dering to Grey, No.428, Rome, 13 October 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

edilemezdi⁴⁴. İngiltere'nin Roma Büyükelçiliğinden Dışişlerine gönderilen raporlarda Giolitti Hükümeti'nin gerçekten de donanmasını harekete geçirerek geri kalan Ege Adalarını işgal etme kararlılığında olduğuna vurgu yapılıyordu⁴⁵. Bu nedenle İngiltere'nin Babıali'ye tavsiyesi İtalyan isteklerine razı gelinmesiydi. Taraflar arasındaki stresli müzakereler aylarca sürebilir ve sonuçsuz kalabilirdi. Balkan Savaşı, İtalya için âdeta bir kurtarıcı olmuştu. Nihayet ekim ayında Karadağ'ın savaş ilanıyla Balkan Savaşı'nın patlak vermesi Osmanlı Devleti'ni Trablusgarp'taki İtalyan isteklerine boyun eğmeye mecbur bıraktı. Yeni bir savaşı göğüslemek zorunda kalan Osmanlı Devleti kesin kararını verdi ve 15 Ekim'de Uşi'de iki ülke arasında bir ön anlaşma imzalandı. 18 Ekim'de ise Lozan'da bir barış anlaşması imzalandı⁴⁶. Bu anlaşmanın ikinci maddesine göre bahsi geçen adalar, Trablusgarp tümüyle terk edildikten sonra Babıali'ye iade edilecekti. Uşi-Lozan Antlaşması ile İtalya, nihayet Oniki Ada'dan uzaklaştırılmıştı.

⁴⁴ İtalyan Hükümeti adalar konusunda ayrıca Avrupa kamuoyunda giderek yükselen bir İtalyan karşıtlığının var olduğuna inanıyordu. Örneğin 17 Ağustos'ta İngiltere'nin Roma Büyükelçisi Renell Rodd, Yunan meslektaşı Kaklamanos ile yaptığı görüşmede "İtalya'nın bu adaları egemenlik altında tutmakta ısrar ettiğini, bunun 'sorumsuzca bir talep olduğunu' ancak Avrupa kamuoyunun bu konudaki tutumunun farkında olan İtalyan Hükümetinin bir şekilde bu adalardaki işgalini sonlandırmak zorunda olduğunu bildiğini" ifade etmişti. AYE/1912/91/10, "Zitima nison Aigaiou", Kaklamanos pros YPEX, AP: 1071, 17 Avgoustou 1912.

⁴⁵ BD/9/2, Dering to Grey, No.453, Rome, 13 October 1912, s.428.

⁴⁶ DDI/4/VII-VIII, "Tratto di Pace Tra L'Italia e la Turchia", No.1066, Losanna, 18 Ottobre 1912.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki eylemlerini ve hedeflerini ortaya koyan bu harita, İngiltere'nin kaygısında ne ölçüde haklı olduğuna bir kanıt olarak sunulabilir. Kaynak:

<https://www.limesonline.com/carta-mediterraneo-italiano-guerra-italo-turca-1911-12/123377>

II-İtalya'yı Ege'den Kovmak: Oniki Ada'ya karşılık Güney Arnavutluk

Uşi-Lozan Antlaşması sonrasında İngiltere'nin İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki varlığı ve Oniki Ada'daki işgalleri konusunda kaygıları azalmak yerine arttı. Nedeni Balkan Savaşlarını fırsata dönüştüren İtalya'nın bu adalardaki varlığını sonlandırmaya yanaşmamasıydı. Yunanistan, İngiltere'nin örtülü desteği ve teşviğiyle Birinci Balkan Savaşı sırasında İtalyan işgali altında olmayan tüm Doğu Ege Adalarını işgal etmeyi başarmıştı dolayısıyla İtalya'nın Ege'de artık daha fazla genişlemesi mümkün değildi. İngiltere, yine de bölgedeki İtalyan tehdidinin son bulmadığı görüşündeydi. Bu nedenle İngiltere, Balkan Savaşları sonrasında İtalya'nın Oniki Ada'daki egemenliğine son vermek için girişimlerini yoğunlaştırma kararı aldı. İngiltere açısından Balkan Savaşları sırasında İtalya'nın Osmanlı Devleti ile uzlaşarak işgali altındaki adaları terk etmeyişi ve Osmanlı Devleti'nin benzer gerekçe ile İtalya'ya gereken baskıyı yapmaması anlaşılabilir bir durumdu. Savaşlar sonrasında artık böyle bir kaygı söz konusu değildi; Yunanistan, Oniki Ada'nın Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu kabul

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

ediyordu. Uşi-Lozan Antlaşması uyarınca bu adalar eski statüsüne kavuşturulmalıydı.

Balkan Savaşları sonrasında İngiltere ne zaman İtalya'ya bu sorumluluğunu hatırlatsa İtalya farklı gerekçeler öne sürerek erteleme yoluna başvurmuş, meselenin Osmanlı Devleti ve İtalya arasındaki bir mesele olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve İngiltere ya da herhangi bir Büyük Güç'ün bu meseleye müdahil olmasının kabul edilemez olduğunu öne sürmüştü. Giolitti Hükümeti'nin iddiasına göre İtalya, Oniki Ada'daki işgallerini sürdürerek Doğu Akdeniz'deki güç dengesini bozma amacı taşııyordu; Osmanlı Devleti, Uşi-Lozan Antlaşması'nın tüm maddelerini uyguladığında bu adalar boşaltılacaktı. Basının kamuoyunu hazırlaması için zamana ihtiyaç vardı ve acele edilmesi hükümeti İtalyan halkı karşısında zor duruma düşürebilirdi⁴⁷. Arap "isyancılar" hâlâ organize bir hâlde bölgedeki varlığını devam ettiriyordu, Osmanlı orduları dağıtılmamış, subayları henüz bölgeyi terk etmemiş, yapılan tüm uyarılara rağmen Osmanlı Devleti bu konularda gereken adımları atmamıştı. Üstelik İtalya, bölgeyi işgal ettiği süreç içerisinde birçok belediye hizmetini yerine getirmişti ve bu hizmetlerin bedelinin geri ödenmesi gerekiyordu. Tüm bu koşullar yerine getirildiğinde İtalya, işgallerini sonlandıracaktı⁴⁸.

Elbette, bu taahhütler de daha öncekiler gibi inandırıcı bulunmamıştı. İngiltere, İtalya'nın Balkan Savaşları sonrasında Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu krizi fırsata dönüştürmek ve adalardaki işgallerini devam ettirmek istediği kanaatindeydi. İngiltere ayrıca bu adaların Yunanistan işgaline uğramasından kaygılanan Osmanlı Devleti'nin bu yaklaşıma destek verdiği görüşündeydi hatta bu adaların boşaltılmaması, İtalyan emaneti altında kalması konusunda iki ülke arasında gizli bir anlaşma olabileceği kuşkusunu taşıyordu⁴⁹. Bu koşullarda İtalya'yı Ege'den uzaklaştırmak için İngiltere'nin benimsemiş olduğu siyaset, Oniki Ada meselesini Osmanlı-İtalyan meselesi olmaktan çıkarıp uluslararası bir meseleye dönüştürmek ve adaların kaderine ilişkin nihai kararı Büyük Güçlerin vermesini sağlamaktı. Bükreş Antlaşması sonrasında İngiltere'nin adalar

⁴⁷ BD/9/2, Dering to Grey, No.1069, Rome, 19 June 1913.

⁴⁸ AYE/1913/12/8, "Zitima nison Aigaiou - Diaskepsi Londinou", Theotokis pros YPEX, AP:35628, 29 Dekemvriou 1913; AYE/1913/12/8, "Zitima nison Aigaiou - Diaskepsi Londinou", Streit pros YPEX, AP: 34288, 22 Dekémbre 1913.

⁴⁹ Şimşir, Cilt II, s.194-195.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

konusundaki en önemli gündemi İtalya'yı Oniki Ada'dan uzaklaştırmaktı. İngiltere, İtalya'nın artık Ege'deki varlığına son verme zamanının geldiğine inanıyordu. Hatta bu çaba, İngiltere açısından Ege Adalarının Yunanistan ya da Osmanlı Devleti hâkimiyetinde kalmasından çok daha önemli bir çabaya dönüşmüştü. Grey, 11 Şubat 1914'te Lichnowsky ile yaptığı görüşmede bu düşüncesini şu sözlerle dile getirmişti. *"İngiltere'nin amacı Adalar meselesi konusunda ortaya çıkacak nihai karar konusunda çıkar elde etmek değildir. Bu adaların Osmanlı Devleti ya da Yunanistan egemenliğinde olması İngiltere için ciddi bir önem arz etmemektedir. İngiltere için asıl mesele bölgede herhangi bir Büyük Güç'ün bulunmamasıdır"*⁵⁰.

İtalya'yı bölgeden uzaklaştırma konusunda öne çıkan formül, Oniki Ada ile Güney Arnavutluk'un takas edilmesiydi. Grey'e göre; Arnavutluk sınırı adaların Osmanlı Devleti'ne iade edilmesinde diplomatik bir koz hatta bir şantaj olarak kullanılabilirdi⁵¹. Yunanistan, İtalya lehine Arnavutluk'tan çekilebilir, karşılığında Kuzey Doğu Ege Adaları Yunanistan'a bırakılabilirdi. İtalya ile yapılan ilk temaslar bu değiş-tokuşun mümkün olabileceğini ortaya koymuştu. Örneğin 1913'te imzalanan Londra Antlaşması'ndan kısa bir süre önce 8 Mayıs'ta Rodd ile yaptığı görüşmede İtalyan Dışişleri Bakanı San Giuliano, Ege adaları sorununu pek de ciddi bir güçlük olarak görmediğini, bu alanda Yunan emellerinin az çok karşılanabileceğini, Korfu Kanalı'na karşılık Ege'de işgali altında bulundurduğu adalar üzerinden pazarlığa girilebileceğini söylemişti. Benzer bir şekilde Rodd, 12 Ağustos'ta Grey ile gerçekleştirdiği görüşmede Arnavutluk sınırı konusunda bir anlaşmaya varılması halinde bu konuda İtalya'nın uzlaşmaya çok daha gönüllü olacağını dile getirmişti⁵².

Bu yaklaşımdan aldığı cesaretle İngiltere, her iki meselenin de birlikte değerlendirilmesi konusunda girişimlerde bulunmaya başladı. İkinci Balkan Savaşı'nı sonlandıran Bükreş Antlaşması'ndan kısa bir süre önce toplanan Büyükelçiler Konferansı'nda Büyük Güçlere meselenin etraflı bir şekilde tartışılması ve ortak bir karara varılması teklifinde bulundu. 5 Ağustos 1913'te

⁵⁰ GPEK/36/2, Lichnowsky an den Hollweg, Nr.14291, London, den 11. February 1914.

⁵¹ Documents Diplomatiques Français, 1871-1914, Série 3 (1911-1914), Tome III, (DDF/3/8), Cambon a Pichon, No.24, Londres, 13 Aout 1913; BD/10/1, No.249, Grey to Bertie, 12 February 1914.

⁵² BD/10/1, Grey to Rodd, No. 145, August 12, 1913; Şimşir, Cilt I, s.615-617.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

gerçekleştirilen toplantıda Dışişleri Bakanı Edward Grey. şöyle bir öneri ortaya atmıştı⁵³:

1. *Arnavutluk'un güney sınırının tayininin uluslararası bir komisyon tarafından gerçekleştirilmesi,*
2. *Korfu Kanalı'nın tarafsızlaştırılması,*
3. *Yunanistan tarafından işgal edilen ve Yunan nüfusunun çoğunlukta olduğu, Gökçeada, Bozcaada ve Taşöz haricindeki Ege Adaları'nın (kesin güvenceler karşılığında) Yunanistan'a bırakılması,*
4. *İtalya'nın Lozan Antlaşması'nın İkinci Maddesi'nin yerine getirilmesinin ardından işgal ettiği adaları boşaltacağı ve Osmanlı Devleti'ne iade edeceğine dair bildirisi,*
5. *Bu adaların nihai kararının Büyük Güçler tarafından tayini*

Grey, 11 Ağustos'ta Imperiali ile gerçekleştirdiği görüşmede Lozan Antlaşması'nın Osmanlı Devleti tarafından uygulanmaması, bu nedenle İtalya'nın Oniki Ada'daki işgallerinin devamının büyük sorun yaratacağını dile getirmiş ve Babâli'nin yükümlülüğünü yerine getirmemesi hâlinde bu adaların nihai statüsünün Büyük Güçler tarafından karara bağlanması ve bunun için de kesin bir tarih belirlenmesi önerisinde bulunmuştu⁵⁴. Ağustos ayı boyunca yapılan görüşmelerde İtalya, "kesin tarih" önerisine direnmişse de Grey'in Oniki Ada'nın kaderinin Büyük Güçler tarafından benimsenmesi baskısına direnememişti⁵⁵. Fransa'nın Londra'daki Büyükelçisi Paul Cambon, 13 Ağustos'ta Dışişleri Bakanı Pichon'a gönderdiği raporda Grey'in Avam Kamarası'nda ortaya koyduğu görüşlerini şu şekilde yazmıştı: "...Açık şekilde Ege Adaları'nın hiçbir büyük devlet tarafından egemenlik altında tutulamayacağını, İngiltere'nin Balkan krizi boyunca bu yaklaşıma sonuna kadar bağlı kalarak herhangi bir adayı egemenlik altına almak için hiçbir eylemde bulunmadığını dile getirdi. Durum, Lozan Antlaşması'nın koşulları nedeniyle çözülmesi güç bir noktadadır; Edward Grey'in adalar meselesinin çözümüne ilişkin görüşü özetle şu şekildedir: Geçici olarak İtalyan işgali altında bulunan adalar da dâhil olmak üzere Ege'de bulunan bütün adalar Büyük Devletleri ilgilendiren bir meseledir ve çözümüne bu devletler karar verecektir. Bu

⁵³ GPEK/36/2, "Der Übergang der ägäischen Inseln in griechischen Besitz", Nr.14218, Berlin, den 27 Dezember 1913.

⁵⁴ BD/10/1, Grey to Rodd, No.145, FO, 12 August, 1913.

⁵⁵ BD/10/1, Grey to Bertie, No.144, London, 12 August, 1913.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

*devletlerden hiçbiri bu adalardan herhangi birini egemenlik altında bulundurmamalıdır*⁵⁶."

Bu açık taahhüde rağmen İtalya "öteleyici" ve "samimi olmayan" tutumunu devam ettirmiş hatta daha da ileriye giderek işgali altındaki adalarda kalıcı olmayı planladığına dair eylemlerde bulunmuştu. İtalya'nın Rodos'ta gerçekleştirmiş olduğu altyapı yatırımları özellikle de Rodos'taki limanı genişletme çalışması ve açmış olduğu İtalyan okulları kalıcı olmaya çalıştığıнын emareleri olarak değerlendirilmişti⁵⁷. Bu nedenle İngiltere'nin İtalya'yı bölgeden uzaklaştırma çabası yoğunluk kazanmış hatta bu konu İngiliz dış politikasının en önemli gündem maddelerinden biri olmuştu. Grey, gerek Londra'da Imperiali ile yaptığı görüşmelerde gerekse Roma'daki İngiliz Büyükelçi Rodd'a göndermiş olduğu telgraflarda Oniki Ada meselesinin uluslararası bir mesele olarak görülmesi ve kararın Büyük Güçler tarafından ortak şekilde verilmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Grey, ayrıca Akdeniz'deki güç dengesinin selameti için "adil olmayan" işgallerini sonlandırması ve Güney Arnavutluk'ta istenilen sonucun elde edebilmesi için bu yaklaşıma itaat edilmesi gerektiğine dikkat çekmişti⁵⁸. Grey, İtalya ile yaptığı temaslarda tehditkâr bir dil benimsemekten de geri durmamıştı. Örneğin 20 Ekim 1913'te Giolitti Hükümeti'ne gönderdiği mektupta, "*Gökçeada ve Bozcaada dışındaki tüm adalar Yunanistan'a bırakılacaktır. Eğer İtalya bu çözümü revize etme yönünde girişimlerde bulunursa, bu durumda altı Büyük Güç'ün Güney Arnavutluk sınırı konusundaki kararını da yeniden değerlendirmesine razı gelmiş olacaktır*"⁵⁹ ifadelerini kullanmıştı. Grey, diğer Büyük Güçlerle yaptığı temaslarda ise hiçbir büyük devletin Ege'de bir adaya sahip olması gerektiği görüşünde olmadığını dolayısıyla İtalya'nın bu adalardaki hâkimiyetini bir an önce sonlandırması için gereken baskının yapılması gerektiği yönünde talepte bulunmuştu⁶⁰.

⁵⁶ DDF/3/8, Paul Cambon a Pichon, No.8, Londres, 13 Aout 1913.

⁵⁷ GPEK/36/1, Kühlmann an den Hollweg, No. 13995, London, den 22. November 1913; GPEK/36/1, Flotow an den Hollweg, No. 13991, Rom, den 18. November 1913. Bu konuda bkz. Necdet Hayta, "İtalyanlar'ın Rodos ve 12 Ada'daki Faaliyetlerine Dair Bir Rapor (1913)", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3/1995, s.191-204.

⁵⁸ DDF/3/8, Cambon a Pichon, No.250, Londres, 3 Octobre 1913.

⁵⁹ BD/10/1, Grey to Dering, No.154, FO, 29 October 1913.

⁶⁰ BD/10/1, Grey to Bertie, No.155, FO, 31 October, 1913.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

1913 yılı Aralık ayında İngiltere, tüm bu tartışmaları somut bir zemine taşıma kararı aldı. Yunanistan'la yaptığı pazarlıklar sonunda İngiltere, 12 Aralık 1913'te Büyük Güçlere Arnavutluk sınırı ve Ege Adalarının eş zamanlı olarak çözülmesini öngören on maddelik bir nota verdi. Buna göre İtalya, Oniki Ada'yı Osmanlı Devleti'ne iade edecek; Yunanistan da Gökçeada, Bozcaada ve Meis haricindeki adaları egemenlik altına alma karşılığında Güney Arnavutluk'taki işgallerini sonlandıracaktı⁶¹. Notadaki Güney Arnavutluk konusunda Büyük Güçler arasında uzlaşmaya varılması zor olmamıştı. 17 Aralık 1913'te Büyük Güçler arasında imzalanan ve Bağımsız Arnavutluk'un sınırlarının resmi olarak tayin edildiği Floransa Protokolü'nde Büyük Güçler, Arnavutluk'taki Sırp ve Karadağ işgalleriyle birlikte Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerinin sonlandırılmasına karar veriyor, bölgenin Arnavutluk sınırlarına dâhil edilmesini kabul ediyordu⁶². Ancak Adalar meselesi yine üzerinde uzlaşamayan bir mesele olarak uzun süre tartışılacaktı. Öyle ki bu tartışmalar nedeniyle Büyük Güçler ancak üç aylık bir süreç sonunda nihai kararlarını açıklayabilecekti.

Osmanlı Devleti'nin tümüyle tartışma dışı bırakıldığı Yunan işgali altındaki Adalar Meselesi konusunda zor da olsa ortak bir karara varılmıştı. Sakız ile Midilli'nin Osmanlı Devleti'ne bırakılması gerektiğini savunan Almanya ve Avusturya-Macaristan güç de olsa ikna edilmiş, böylece bu adaların Yunanistan'a bırakılması kararlaştırılmıştı. Ancak İngiltere, Oniki Ada meselesi konusunda İtalya'nın itirazı nedeniyle hedeflediği sonucu alamamıştı. Notanın kabulüne ilişkin İtalya'nın bir itirazı bir de talebi vardı. İtirazı notada Oniki Ada'dan söz ediliyor olmasıydı. Talebi ise Batı Anadolu'da ekonomik tavizler verilmesiydi. İtalya açısından Güney Arnavutluk'taki Yunan işgallerini son bulacak olması son derece olumlu bir gelişmeydi. İtalya ve Yunanistan arasında Arnavutluk sınırına ilişkin çatışmaların temelinde Adriyatik yatıyordu⁶³.

⁶¹ DDF/3/8, Delcassé a Doumergue, No.620, 12 Decembre 1913.

⁶² BOA, HR. SFR.04, 279-93; GPEK/36/2, Lichnowsky an den Hollweg, Nr.14209, London den 16. Dezember 1913.

⁶³ Jacob Gould Schurman, *The Balkan Wars 1912-1913*, The Floating Press, New Zealand, 2008, s.75. Güney Arnavutluk Meselesi hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. Basil Kondis, "The Northern Epirus Question during the First World War", *Balkan Studies*, 30 (1989), s.334; Gürhan Yellice, "Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) Meselesi, 1912-1914", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, 42, 111-152;

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

Avusturya-Macaristan, Sırbistan'ın; İtalya ise Yunanistan'ın Güney Arnavutluk üzerinden Adriyatik'e açılarak bölgedeki çıkarlarını tehdit etmesini istemiyordu. İtalya bunun gerçekleşmesi halinde Sırbistan'la iş birliği halinde Yunanistan'ın Korfu Kanalı'nın her iki yakasına dolayısıyla Adriyatik Denizi ile İyonya Denizi'ni bağlayan Otranto Boğazı'na hâkim olarak Adriyatik'i tekeline alabileceğine inanıyordu. Bu, İtalya açısından kabul edilemezdi⁶⁴.

Dolayısıyla Büyük Güçlerin kararı ile buna engel olunması İtalya açısından oldukça önemli bir başarıydı ancak yeterli değildi. Giolitti Hükümeti'nin gözünde bir Osmanlı-İtalyan meselesi olan Oniki Ada'nın uluslararası bir sorun olarak değerlendirilmeye çalışılarak Ege Adaları meselesine ilişkin bütüncül bir çözümün parçası haline getirilmesi kabul edilemezdi. İtalya, İngiltere'nin amacının Oniki Ada'daki İtalyan varlığının bir oldu-bitti yoluyla sonlandırılmak olduğuna inanıyordu. Oysa Giolitti Hükümeti'nin temel siyaseti İtalya'nın işgali altında bulundurduğu adaları her ne pahasına olursa olsun terk etmemesi yönündeydi. Bu, İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki varlığını devam ettirme projesi için hayati olarak görülüyordu; Oniki Ada'dan çekilmek Batı Anadolu'ya yönelik yayılmacı politikalara elveda demek anlamına gelecekti. Bu nedenle İtalya, Oniki Ada meselesinin genel bir anlaşmanın parçası hâline getirilmesine ve adaların tahliyesi için net bir tarih talep edilmesine karşı çıktı. İtalya'nın isteği; Oniki Ada meselesinin Osmanlı-İtalyan meselesi olarak görülmesi, İtalya'nın bu adaları boşaltacağı yönündeki taahhütlere itimat edilmesi ve Büyük Güçlerin vereceği nihai kararın dışında tutulmasıydı⁶⁵. Oniki Ada'nın tahliyesi için İngiltere ya da herhangi başka bir devlet, Giolitti Hükümeti'ne baskı yapmamalıydı. Bu hükümeti muhalefet ve kamuoyu karşısında zor durumda bırakıyordu. İtalyan askerleri "doğru zaman" geldiğinde adalardan çekilecekti⁶⁶.

İtalya'nın iddiasına göre Osmanlı Devleti'nin bölgede hâlâ subay bulundurmaya, direnişi örgütlemeye ve silahlandırmaya devam ederek Uşi-Lozan Antlaşması yükümlülüklerini yerine getirmiyordu. Bu direnişin

⁶⁴ Helen Katsiadakis, "The Balkan Wars Experience: Understanding the Enemy", in *War in the Balkans: Conflict and Diplomacy before World War I*, (Ed. James Pettifer and Tom Buchanan), IB Tauris, London&New York, 2016, s.233-234.

⁶⁵ GPEK/36/2, Lichnowsky an den Hollweg, Nr. 14209, London, den 16. Dezember 1913.

⁶⁶ BOA. HR.SYS 1987-3; BD/10/1, Rodd to Grey, No.170, Rome, 13 December 1913; BD/10/1, Dering to Grey, No.161, 22 December 1913.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

desteklenmeye devam edilmesinin sebebi adaları Yunanistan'a kaptırmaktan korkan Babıâli'nin meselenin çözümünü imkân ölçüsünde ertelemeye çalışıyor olmasıydı⁶⁷. Adalardaki işgallerin devamı Osmanlı Devleti'nin de isteğiydi çünkü Yunanistan'la yaşanan savaş nedeniyle bu durum Osmanlı Devleti'nin lehine olmuştu; İtalya'dan çekinen Yunanistan, bu adaları işgal edememişti. Oniki Ada'daki işgallerin zorunlu olarak devamı İtalyan ekonomisi üzerinde ciddi yük oluşturmuştu. Her iki bölgede de yapılan harcamaların mutlaka telafi edilmesi gerekiyordu⁶⁸. Bu nedenle hükümet, Osmanlı Devleti'nden tazminat talep etmeye hazırlanıyordu. Kuşkusuz dile getirilen bu gerekçeler İtalya'nın kendisini deyim yerindeyse kurbanlaştırarak Adalar konusunda siyasi avantaj elde etme çabasına yönelik ifadelerdi. İtalya'nın Paris'teki Büyükelçisi Fransız Dışişleri Bakanı ile yaptığı görüşmede bu konuda şunları dile getirmişti: "*İtalyan Hükümeti Epir'in Ocak ayı sonunda boşaltılmasını kabul edebilir. Epir'deki direniş sonlanıncaya kadar Yunanistan'a işgali altında bulundurduğu adalara yönelik herhangi bir güvence verilmemelidir¹. İtalyan işgalindeki adalara gelince, İtalyan Hükümeti bu adaların iadesi konusunda şimdilik herhangi bir tarih saptayacak durumda değildir. Öncelikle Lozan Antlaşması henüz tam olarak uygulanmış değildir. İkincisi İtalya Osmanlı Devleti'nden gerçekleştirmiş olduğu yatırımlara karşılık tazminat talep etmek niyetindedir⁶⁹.*"

İtalya'nın diplomasi kurnazlıkları bununla sınırlı kalmamıştı. İtalya, işgali altındaki adaları terk etmeye yanaşmakla kalmamış, aslında terk etmeye niyeti olmadığı adaları Batı Anadolu'da ekonomik yayılma için bir fırsata dönüştürmeye çalışmıştı. İtalya açısından Oniki Ada'dan ayrılması için Osmanlı subaylarının bölgeden çekilmesi ve tazminat ödenmesi de yeterli değildi. Uğranılan ağır maddi kaybın telafisi için Antalya Limanı'nda ya da Anadolu'da hayata geçirilen ilk demiryolu hattı olan İzmir-Aydın Demiryolu Kumpanyası'nda İtalya'ya tatmin edici ekonomik imtiyazlar verilmeliydi⁷⁰. Hâlihazırda Babıâli'den saha çalışmasında bulunma izni alınmıştı; tek yapılması gereken İngiltere ve Osmanlı Devleti'nin İtalya'ya bölgede nasıl bir taviz

⁶⁷ DDF/3/8, Cambon a Doumergue, No. 613, Londres, 11 décembre 1913.

⁶⁸ GPEK/36/2, Lichnowsky an den Hollweg, No. 14209, London, den 16. Dezember 1913; BD/10/1, No.201, Rodd to Grey, Rome, 11 January 1914.

⁶⁹ DDF/3/8, Doumergue a Cambon, No.627, Paris, 15 Decembre 1913.

⁷⁰ DDF/3/8, Cambon a Doumergue, No.633, Londres, 16 Décembre 1913; BD/10/1, Grey to Rodd, No. 168, FO, 11 December 1913; BD/10/1, Rodd to Grey, Rome, 27 December 1913.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

verileceği üzerinde uzlaşmaya varmasıydı⁷¹. Elbette, öne sürülen bu iddialar da daha öncekiler gibi bahaneydi ancak Giolitti Hükümeti, bu yaklaşımın kesinlikle İtalya lehine fayda sağlayacağı görüşündeydi. İngiltere aksini iddia ediyorsa da İtalya, Anadolu'nun özellikle İngiltere ve Fransa nezdinde nüfuz bölgelerine ayrıldığına dolayısıyla Anadolu'da elde edeceği herhangi bir çıkar alanının "Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uzak olmayan muhtemel çöküşü" durumunda önemli bir kazanca dönüşeceğine inanıyordu⁷².

İtalya'nın bu yaklaşımı, diğer Büyük Güçlerin de desteğiyle İtalya'yı Oniki Ada'dan uzaklaştırma parolasıyla yola çıkan İngiltere için kabul edilmesi mümkün değildi. Ancak İngiltere'nin istediği siyaseti izlemek için hareket alanı da bir o kadar dardı; İtalya öylesine kritik kozları devreye sokmuştu ki İngiltere, bu talepleri yerine getirmek zorunda kalmıştı. İngiltere'nin bu tutumuna ilişkin şu nedenler öne sürülebilir: Birincisi sözü edilen iki koşulun, Oniki Ada meselesinin nota dışında tutulması ve Batı Anadolu'daki ekonomik imtiyaz, yerine getirilmemesi hâlinde İtalya'nın Sakız ve Midilli'nin Yunanistan'a bırakılmasına karşı çıkacağı tehdidinde bulunuyor olmasıydı.

Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında Giolitti Hükümeti, Oniki Ada'yı terk etmeye yanaşmadığı gibi yapılan barış görüşmelerinde Sakız ve Midilli'nin Yunanistan'a bırakılmasına da karşı çıkmıştı. Bu itiraz, Oniki Ada'daki varlığının Osmanlı Devleti tarafından sorgulanmaması için taktiksel bir hamle olduğu kadar Yunanistan'ın Ege'deki varlığına duyulan rahatsızlıkla ilgiliydi. Nasıl ki Yunanistan, Oniki Ada'nın işgalini Batı Anadolu'daki politikalarına tehdit olarak gördüyse İtalya da Yunanistan'ın Kuzeydoğu Ege Adalarına yönelik işgallerini aynı gerekçeyle büyük bir tehdit olarak değerlendiriyordu.

İtalya, İngiltere'nin 12 Aralık Notası'nın sonrasında da Sakız ve Midilli'nin Osmanlı Devleti'ne bırakılması gerektiği görüşünü sürdürmüştü. Örneğin 16 Aralık'ta İtalya'nın İstanbul'daki Büyükelçisi Marquis Garroni, Louis Mallet ile yaptığı görüşmede Sakız ve Midilli'nin Yunanistan'a bırakılmasının akılcı bir siyaset olmadığını öne sürmüştü. Garroni'ye göre Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü hem İngiltere hem de İtalya'nın çıkarına bir durumdu. Batı Anadolu'da çok sayıda Rum'un yaşadığı gerçeği unutulmamalı ve yeni bir Makedonya sorunu ile karşılaşmamak için Yunanistan'ın bu iki ada üzerinden

⁷¹ GPEK/36/2, Quadt an den Hollweg, Nr. 14226, Athen, den 26. Dezember 1913.

⁷² BOA. HR. SYS.217/68; R.J. Bosworth, *agm*, s.76.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

bölgeye sızma girişimlerine izin verilmemeliydi⁷³. Rodd, 22 Aralık'ta Grey'e gönderdiği raporda İtalya'nın talep ettiği imtiyazları elde edebilmek için Osmanlı Devleti'nin Sakız ve Midilli konusundaki itirazlarına destek olmayı tercih ettiğinden ayrıca İtalya'da Yunanistan'a yönelik ciddi bir güvensizlik havasının da verdiği destekte ciddi bir etkisi olduğuna işaret ediyordu⁷⁴.

İkincisi İtalya'nın Oniki Ada konusunda Almanya ve Avusturya'nın kesin desteğine sahip olduğuna inanılmasıydı. Her iki ülke de aslında İngiltere'nin amacının bu adaları Yunan egemenliğine geçirerek dolaylı olarak Doğu Akdeniz'i İngiliz-Fransız gölüne dönüştürme isteğinde olduğu görüşündeydi ve buna izin vermek niyetinde değildiler⁷⁵. İngiltere, bu gerçeği kabullenmek durumunda kalmıştı.

İngiltere'nin İtalya'nın bu taleplerine razı gelmesinin üçüncü önemli nedeni İtalya'nın Sakız ve Midilli'nin Osmanlı Devleti'ne bırakılması yönündeki direncini kırmaktı. Grey'e göre İtalya'nın Sakız ve Midilli'ye ilişkin bu yaklaşımı aynı zamanda Osmanlı Devleti ile yapılan bir uzlaşmayla da ilgiliydi. İngiltere, Bükreş Antlaşması'ndan sonra bu iki ülke arasında gizli pazarlıklar yapıldığına; Oniki Ada'nın Ege Adalarının kaderine ilişkin Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında kesin bir uzlaşma olmaksızın boşaltılmaması, Sakız ve Midilli konusunda ise Osmanlı Devleti'nin tezlerine destek olunması konusunda taraflar arasında gizli bir anlaşma olduğu kanaatindeydi. Sakız ve Midilli konusunda "uzlaşmaz" bir tutum içerisinde olan İttihatçıların barış görüşmelerinde ve sonrasında İtalya'nın Oniki Ada'daki varlığının sonlandırılması konusunda hiçbir girişimde bulunmamış olması da bu kanaati güçlendiriyordu. Balkan Savaşı'ndan beri Osmanlı Devleti'ne bu konuda yapılan uyarılardan sonuç alınamaması bunun göstergelerinden biriydi. Örneğin 15 Mayıs'ta Fransa'nın İstanbul'daki Büyükelçisi Bompard, Sait Halim Paşa ile gerçekleştirdiği görüşmede Oniki Ada'nın işgali karşısında Babiâli'nin soğukkanlı ve kayıtsız tutumunun kendileri açısından endişe verici olduğunu ve bu işgallerin ciddiye alınması gerektiğini dile getirmişti. Bompard'a göre bu işgaller hâlihazırda yaşadığı diğer uluslararası krizlere çözüm bulma telaşı

⁷³ BD/10/1, Mallet to Grey, No.172, Constantinople, 16 December 1913.

⁷⁴ BD/10/1, Rodd to Grey, No.179, Rome, 22 December 1913.

⁷⁵ F. Marzari and C.J., *Lowe Italian Foreign Policy 1870-1940*, Routledge, London and New York, 2010, s.126.

içerisindeki Osmanlı Devleti'nin kesinlikle yararına olmayacak beklenmedik güçlükler yaratabilirdi. Buna ilaveten iç politikada da gelişmeler hükümet açısından hiç de iç açıcı değildi; milliyetçilik her geçen gün daha da artıyor, buna paralel olarak Araplardaki heyecan da yükseliyor, Makedonya ve Arnavutluk'ta yeni isyan sesleri yükseliyordu ve hükümetin bir an önce iç barışı ve düzeni sağlaması gerekiyordu⁷⁶.

III-Büyük Güçlerin Kararı ve İngiliz-İtalyan Uzlaşması

Netice itibarıyla İtalya'nın istediği oldu. Oniki Ada kararın dışında bırakıldı. 13 Şubat 1914'te Yunanistan'a ve ertesi gün Osmanlı Devleti'ne beyan edilen kararda Oniki Ada'dan söz edilmiyor, buna karşın Gökçeada, Bozcaada ve Meis haricindeki tüm adaların Yunanistan'a bırakılması kararı alındığına işaret ediliyor, Osmanlı Devleti'ne alınan karara saygı duyulması tavsiye ediliyordu. Dahası İtalyan dış politikası açısından bir başka hayati konu olan Güney Arnavutluk meselesi Arnavutluk Krallığı lehine çözülmüştü. Balkan Savaşlarından beridir tartışılmakta olan kararın resmiyete dönüşmüş olan, başka türlü belirlemek gerekirse malumun ilanı olan karar Yunanistan ve Osmanlı Devleti'nde heyecan yaratmazken İtalya açısından kesinlikle büyük bir zaferdi ancak İngiltere için her şey son bulmamıştı.

İngiltere, İtalyan zaferini bir hezimetle dönüştürmekte kararlıydı; karar sonrasında İtalya'yı Oniki Ada'dan uzaklaştırma girişimlerine devam etti. Bu kez amacına İtalya'ya doğrudan baskı uygulamak yerine Osmanlı-Yunan görüşmelerinde bir ihtimal olarak değerlendirilen değiş-tokuş önerisine destek vererek ulaşmaya çalıştı. Büyük Güçlerin kararı sonrasında Osmanlı Devleti, Yunanistan'la ikili görüşmeler konusunda girişimlerde bulunmuş, Oniki Ada'ya karşılık Sakız ile Midilli'nin değiş-tokuş edilmesi önerisini yeniden gündeme taşımıştı. Osmanlı Devleti'nin alınan karara saygı duymayacağını ve gerekirse askeri çözüme yöneleceğini açıkça beyan etmesi ve Büyük Güçlerin aldıkları kararın arkasında durma kararlılığı göstermemesi Yunanistan'ı endişelendirmiş, bu nedenle Osmanlı Devleti ile ikili görüşmelere razı kılmıştı. Osmanlı Devleti, bu süreçte İtalya'yı öne sürülen formüle razı kılmaya çalışmış, bu konuda mesafe de kaydetmişti. Mart ayında İtalya ile yapılan ön görüşmeler bu konuda sonuç alınabileceğine işaret ediyordu. Sait Halim Paşa, 4 Mart'ta Mallet ile yaptığı görüşmede kurulan temaslar neticesinde İtalya'nın Oniki Ada'yı boşaltmaya

⁷⁶ DDF/3/3, Bompard a Poincare, No.11, Pera, 15 mai 1914.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

sıcak baktığı sonucuna vardığını dile getirmişti. Ona göre Anadolu'da bir İtalyan nüfuz bölgesi kurulması İtalya'nın çıkarlarına daha uygun görünüyordu⁷⁷. Benzer şekilde 26 Mart 1914'te Fransa'nın Avusturya Büyükelçisi Dumaine'nin Paris'e gönderdiği bir raporda da dile getirdiği üzere Hilmi Paşa, bu adalar karşılığında Batı Anadolu'da gelecekteki eylem düşüncesine temel oluşturacak bir ekonomik taviz verilmesi hâlinde Roma'da kabinenin bu konuda ciddi bir sorun teşkil etmeyeceği görüşünde olduğunu belirtmişti⁷⁸. Bu kapsamda iki ülke arasında yapılan pazarlıklarda 1914 yılı Mayıs ayı sonunda mesafe kaydedilmiş, Osmanlı Devleti'ne karşı pozisyonu her geçen gün daha da zayıflayan Venizelos Hükümeti, Midilli ve Oniki Ada'nın değiş-tokuşuna razı bir tutum benimsemeye başlamıştı.

Yunanistan'ın ikili görüşmelere razı gelmesi ve İtalya'nın değiş-tokuş önerisine sıcak bakması İngiltere açısından beklenmedik ölçüde olumlu bir durumdu ancak bu beklenmedik tutumun normale dönmesi uzun sürmemişti. İtalya, bir kez daha teoride farklı vaatlerde bulunup eylemde farklı bir tutum benimsemeye devam etmiş; karar anı geldiğinde adeta "ipe un sermeye" devam etmişti. İtalya'nın Oniki Ada konusunda benimsemiş olduğu hipokratik tutum nedeniyle iki ülke arasındaki görüşmeler çıkmaza girmişti. İtalya, özellikle işgali altında bulundurduğu Rodos'tan vazgeçmeye yanaşmamıştı. Uzlaşma ihtimali tümüyle ortadan kalkınca Venizelos Hükümeti, Mayıs ayı sonunda Osmanlı ile yürütülmekte olan görüşmeleri sonlandırmış ve bu devlete savaş açmanın yollarını aramaya başlamış ve Balkanlarda yeni bir ittifak kurmak için Romanya ve Sırbistan'ı ikna etmeye çalışmıştı. Venizelos, bu devletlerin doğrudan ya da dolaylı desteği olmaksızın Osmanlı Devleti'yle yapılacak savaşın başarılı olma ihtimalinin son derece düşük olduğu görüşündeydi⁷⁹ ancak Venizelos hedeflediği ittifakı kuramayınca Osmanlı Devleti'ne savaş açmaktan vazgeçmek durumunda kalmıştı. Bu nedenle de Yunanistan anlaşma masasına geri dönme

⁷⁷ Şimşir, Cilt II, s.447; 433.

⁷⁸ DDF/3/10, Dumaine a Doumergue, No.29, Vienne, 26 Mars 1914.

⁷⁹ Osmanlı Devleti'ne karşı teke tek bir savaş gerçekleştirilmemesi gerektiği gerçeği, 1897'deki yenilgi sonrası Yunanistan'ın temel dış politika prensiplerinden birine dönüşmemiş, Balkan Savaşları sırasındaki galibiyetler bu konuda ne kadar doğru bir yol izlendiğinin "kanıtı" olmamış mıydı?

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

kararı almış, bu konuda Büyük Güçlerden arabuluculuk talebinde bulunmuştu⁸⁰. Bu gelişmeyi İtalya'yı bölgeden uzaklaştırmak için fırsata dönüştürmek isteyen İngiltere, bir kez daha değiş-tokuş formülünü gündeme taşımıştı.

İngiltere'nin görüşüne göre Osmanlı Devleti'ne savaş açamayan, bu nedenle mecburen anlaşma masasına dönen Yunanistan, değiş-tokuş formülüne sıcak bakabilir, Osmanlı Devleti'nin Sakız ile Midilli konusundaki isteklerine boyun eğebilirdi. 24 Haziran'da Erksine ve Streit arasındaki yaşanan şu diyalog İngiltere'nin bu düşüncesinde haklı olabileceğini kanıt olarak sunulabilir: *"Ona Sakız ile Oniki Ada'nın değiş-tokuş edilmesi fikrinden vazgeçilip vazgeçilmediğini sordum. [Streit] Osmanlı Devleti Sakız'a sahip olmadığını, bu fikrini uygulayabilir olmadığını ve meselenin sonsuza kadar açık bırakılmayacağını söyledi. Streit ayrıca Yunan Hükümeti'nin adaların Yunanistan'a bırakılacağı, buna karşın Osmanlı Devleti'ne bazı tavizler verileceği makul bir çözümü değerlendirmeye hazır olduğunu dile getirdi"*⁸¹.

Birinci Dünya Savaşı arifesinde iki ülke arasında yapılan görüşmelerde Sakız ile Midilli değilse bile Midilli'nin Oniki Ada ile değiş-tokuşu konusunda oldukça ciddi bir mesafe kaydedilmişti. Her ne kadar Osmanlı Devleti, Oniki Ada karşılığında Sakız ve Midilli'nin değiş-tokuşu konusunda ısrarcı olmuş olsa da Grey, İttihatçıların Midilli ile yetinmeleri hususunda ikna edilebileceği görüşündeydi. Bu kritik aşamada tek sorun İtalya'nın hala ikna edilememiş olmasıydı. Grey, Haziran ve Temmuz ayları boyunca bu formülün hayata geçirilebilmesi için İtalya'yı ikna etmeye çalışmış, bu süreçte Almanya'nın yardımına başvurmuşsa da sonuç alamamıştı⁸². Rus Dışişleri Bakanı Sazanov da Grey ile benzer görüşteydi. 30 Haziran'da Almanya'nın St. Petersburg'taki Büyükelçisi Pourtales ile yaptığı görüşmede Sazanov, meselenin ancak İtalya'nın işgali altında bulundurduğu adalardan çekilmesi ve Midilli'nin Oniki Ada ile değiş-tokuşu halinde çözülebileceğini öne sürmüştü. Sazanov'a göre Osmanlı Devleti'nin İngiltere'den beklediği gemileri teslim alması halinde Yunanistan'a

⁸⁰ Dönemin Yunan Dışişleri Bakanı Streit'in aktardığına göre azınlık krizi sonrasında İngiltere (ve Rusya), Yunanistan'ı; Almanya ise Osmanlı Devleti'ni ikna etmek için yoğun bir çaba sarf etmişti. Georgios Streit, *Imerologion - Arheion*, Tom. A', Marg. Fragouli, Athinai, 1964, s.9-10.

⁸¹ BD/10/1, Erksine to Grey, No. 290, Athens, 24 June 1914.

⁸² DDF/3/10, Doucet a Viviani, No.433, Saint-Pétersbourg, 24 Juin 1914.

savaş açmak için harekete geçeceği bu durumda Boğazların yeniden kapatılması ihtimalinin gündeme geleceği kuşkusuzdu. Bu koşullarda İtalya, Oniki Ada'dan vazgeçerek çözüme katkıda bulunmak yerine siyasi şantajı tercih ederek Osmanlı Devleti'nden bir şeyler koparmanın peşinde koşuyordu⁸³. İtalya'nın bu tutumu belki de Osmanlı-Yunan ilişkilerinin kaderine etki eden en önemli etkenlerden biri olmuştur. Adalar meselesi konusunda uzlaşamayan taraflar nihai hesaplaşmayı Birinci Dünya Savaşı'na ertelemek durumunda kalacaktı. Eğer İtalya işgali altında bulundurduğu adaları terk etmiş ve Adalar uzlaşmazlığının çözümü için imkân tanımış olsaydı koşullar her iki ülke açısından da farklı olabilirdi.

Sonuç

Oniki Ada Meselesi, Trablusgarp'ta Osmanlı Devleti'ni mağlup edemeyen İtalya'nın savaşı Doğu Akdeniz'e taşımaya karar vermesi ve Oniki Ada'yı işgal etmesi ile üzerine ortaya çıkmıştı. Meselenin Uşi Anlaşması ile "çözüldüğü" düşünülmüşse de İtalya bu adaları terk etmemiş, Yunanistan'ın Balkan Savaşları sırasında geri kalan adaları işgal etmesiyle birlikte mesele üç devlet arasındaki bir soruna dönüşmüştü. Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları sonrasında devletin güvenliği için hayati görülen adaları Yunanistan'a kaptırdığı gibi uğruna Trablusgarp'tan vazgeçtiği Oniki Ada'daki İtalyan varlığının devamına da razı gelmek durumunda kalmıştı. Uşi-Lozan Antlaşması'ndaki yükümlülüğüne rağmen önce Balkan Savaşlarını, barış görüşmeleri sırasında ise Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'taki isyancıları desteklemeye ve silahlandırmaya devam ettiği gerekçesini öne sürerek Oniki Ada'yı boşaltmamıştı. Bu durum İngiltere'yi Osmanlı Devleti'nden daha çok endişelendirmişti. İngiltere, İtalya'nın bölgedeki varlığının Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını etkilemesinden kaygı duymuş; bu nedenle İtalya'yı bölgeden uzaklaştırmak için var gücüyle mücadele etmişti ancak Uşi-Lozan Antlaşması'ndan Birinci Dünya Savaşı'na kadar İngiltere'nin bütün girişimleri fiyasko ile sonuçlanmıştı.

İtalya oldukça başarılı sayılacak bir diplomatik yetenek ya da manevra ile bu adalardaki işgallerini sürdürmeyi başarmıştı. Osmanlı Devleti'nin İtalya'ya "ya Yunan işgaline uğrarsa" diye düşünüp baskı yapmadığı, Yunanistan'ın ise Güney Arnavutluk meselesi nedeniyle benzer siyaset izlediği bir iklimde

⁸³ GPEK, B.36/2, Pourtales an den Hollweg, No.14638, St Petersburg, den 30 Juni 1914.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

İngiltere, bu devleti bölgeden uzaklaştırmak için tüm diplomatik kozlarını hayata geçirmeye çalışmış en sonunda da bu amacına ulaşamayıp geri adım atmak zorunda kalmıştı. Deyim yerindeyse İtalya, serbestçe işgallerinin tadını çıkarmıştı. Aslında İtalya'nın savaşı Ege'ye taşıyıp Oniki Ada'yı işgali doğrudan olmasa da dolaylı olarak İngiltere'nin izni ile mümkün olmuştu. İngiltere, İtalya'nın Trablusgarp'taki Osmanlı direnişini sonlandırmak için işgallerin geçici olacağı konusunda taahhütlerine inanmış ancak çok geçmeden bunun ne ölçüde büyük bir hata olduğu gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kalmıştı. İtalya'nın Doğu Akdeniz'deki hegemonyasını tehdit edebileceğini hesaba katamamıştı.

Sonuç olarak İtalya, diplomaside uyguladığı pragmatist ve soğukkanlı metotla yaklaşık iki yıl boyunca İngiltere'nin baskısına direnmiş ve Oniki Ada'ya yönelik benimsemiş olduğu uzun soluklu siyaseti hayata geçirebileceği zemini korumayı başarmıştı. İtalya'nın bu amacına ulaşması sadece sergilemiş olduğu diplomatik yeteneklerle mümkün olmamıştı; Osmanlı Devleti'nin Yunan işgali altındaki Sakız ile Midilli'yi geri alma mücadelesi İtalya'nın işgallerini sürdürmesindeki en önemli kolaylaştırıcı etkenlerden biri olmuştu. Babıali'nin bu iki adayı geri almak için İtalya'nın desteğine ihtiyacı vardı, bu nedenle de "emanet" altında tutulduğuna inanılan adalar konusunda İtalya'ya baskı yapmaya yanaşmamıştı. Benimsenen bu "kurnaz" siyasetin aslında hiç de akıllıca olmadığına anlaşılması uzun sürmemişti. Birinci Dünya Savaşı, İngiliz-İtalyan ilişkileri ve Oniki Ada Meselesinin kaderini baştan yazmıştı. Savaş başladıktan sonra Oniki Ada meselesi belirsizliğini korumaya devam etmekle birlikte artık İngiliz-İtalyan ilişkilerinde bir uzlaşmazlık meselesi olmaktan uzaklaşmıştı çünkü iki ülkenin gündeminde çok daha ciddi meseleler ortaya çıkmıştı. İngiltere, hayata geçirdiği başarılı diplomatik hamlelerle İtalya'yı Almanya'dan kopararak kendi cephesinde savaşa dâhil etmeyi başarmıştı. Dolayısıyla İtalya artık Doğu Akdeniz'deki İngiliz çıkarlarına tehdit olmaktan çıkınca bu devletin Oniki Ada'daki varlığını sonlandırma girişimleri de kendiliğinden son bulmuştu. Oniki Ada 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile resmen İtalya'ya bırakılincaya kadar da çeşitli pazarlıkların öznesi olsa da İtalyan işgalinde kalmaya devam etmiş; İtalya geçici bir süreliğine işgal ettiği Oniki Ada'dan ancak 1947 yılında ayrılmıştı.

Kaynakça

Gürhan Yellice

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı
Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

Arşiv Kaynakları

Yayınlanmamış Arşivler

Başkanlık Osmanlı Arşivi, (BOA)

Hariciye Nezareti Siyasî Kısım (HR.SYS)

Istorikon Arxeion Ipourgiou Eksoterikon tis Ellados (AYE)

AYE/1913/12/8, "Zitima nison Aigaiou - Diaskepsi Londinou"

The National Archives (TNA), Londra.

Foreign Office Papers (FO 371), Political Files for Greece

British Parliamentary Papers (BPP), House of Lords (HL) Debates (1912-1914)

Yayınlanmış Arşivler

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. IX, The Balkan Wars, Part I: The Prelude; Tripoli War G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1933.

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. IX, The Balkan Wars, Part II: The League and Turkey, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1934.

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. X Part I: The Near and Middle East on the Eve of War, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1936.

British Documents on the Origins of the War (1898-1914), Vol. X Part II: The Last Years of Peace, G.P Gooch, and Temperley, H. (eds), HMSO, London, 1938.

Documents Diplomatiques Français, 1871-1914, Série 3 (1911-1914), Tome X (17 Mars-23 Juillet 1914), Ministère des Affaires étrangères/Commission de publication des documents relatifs aux origines de la guerre de 1914, Imprimerie Nationale, Paris, 1929-1959.

Documents Diplomatiques Français, 1871-1914, Série 3, (1911-1914), Tome IIIX (11 Août -31 Décembre 1913) Ministère des affaires étrangères/Commission de publication des documents relatifs aux origines de la guerre de 1914. Imprimerie Nationale, Paris, 1929-1959.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

Documents Diplomatiques Français, 1871-1914, Série 3, (1911-1914), Tome IX (1 Janvier -16 Mars 1914) Ministère des affaires étrangères/Commission de publication des documents relatifs aux origines de la guerre de 1914. Imprimerie Nationale, Paris, 1929-1959.

Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914: Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes, Ed. Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme, Band 36/1: Die Liquidierung der Balkankriege, 1913-1914 (Ed.Zweite Hälfte), Deutsche Verlagsgesellschaft fi'ir Politik und Geschichte, Berlin, 1926.

Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914: Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes, Ed. Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme, Band 36/2: Die Liquidierung der Balkankriege, 1913-1914 (Zweite Hälfte), Deutsche Verlagsgesellschaft fi'ir Politik und Geschichte, Berlin, 1926.

I Documenti Diplomatici Italiani, 1908-1914, Ministero Degli Affari Esteri, Romi, 1964.

Ege Sorunu Belgeler, Haz. Şimşir, Bilal, Cilt I (1912-1913), TTK Yayınları, Ankara, 1989.

Ege Sorunu Belgeler, Haz. Şimşir, Bilal, Cilt II (1913-1914), TTK Yayınları, Ankara, 1989.

Sürelî Yayınlar

Neue Freie Presse

The Times

Kitaplar

Bosworth, Richard, *Italy, the Least of the Great Powers: Italian Foreign Policy before the First World War*, Cambridge University Press, London, 1979

Childs, Winston, Timothy, *Italo-Turkish Diplomacy and the War over Libya: 1911-1912*, E.J. Brill, Leiden, 1990.

Doumanis, Nicholas, *Italy's Aegean Possession: The Dodecanese Islands, 1912-47. In: Myth and Memory in the Mediterranean*, Palgrave Macmillan, London, 1997.

Hayta, Necdet, *1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2015

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

- Marder, Arthur J., *From the Dreadnought to Scapa Flow, Vol.I: The Road to War, 1904–1914*, Oxford University Press, London, 1961.
- Marzari F. and Lowe C.J., *Italian Foreign Policy 1870-1940*, Routledge, London and New York, 2010.
- Pabuççular, Hazal, *Türkiye ve Onikiada 1912-1947*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İkinci Basım, İstanbul, 2020
- Schurman, Jacob Gould, *The Balkan Wars 1912-1913*, The Floating Press, New Zealand, 2008.
- Streit, Georgios, *Imerologion - Arheion*, Tom. A', Marg. Fragouli, Athinai, 1964.
- Stead, William T. *Tripoli and the Treaties: Britain's Duty in This War*, Stead's Publishing House, London, 1911
- Taşkıran, Cemalettin, *Ürkek bir siyasetin tarih önündeki Ağır Vebali: Oniki Ada: hatalı kararlar, acı kayıplar*, Babiâli Kültür Yayıncılığı, II. Baskı, İstanbul, 2007.

Makaleler

- Askew, William Clarence, "Europe's Efforts at Peacemaking During the Turco-Italian War", *The Southwestern Social Science Quarterly*, Vol. 18, No.4 (March 1938), s.363-375.
- Booth, C.D. "Italy in the Aegean", *Advocate of Peace through Justice*, January, 1929, Vol. 91, No. 1 (January, 1929), s. 40-44
- Bosworth, Richard, Britain and Italy's Acquisition of the Dodecanese, 1912-1915, *The Historical Journal*, Dec., 1970, Vol. 13, No. 4 (Dec., 1970), s.703-704.
- Bosworth, R.J. "İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, ed. Marian Kent, çev: Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Carabot, Philip, 'Italy's "Temporary" Acquisition of the Dodecanese: A Prelude to Permanency', *Diplomacy and Statecraft*, Vo.4/2, 1993 (1993), s. 285-312.
- Ediz, İsmail, "İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Güney Arnavutluk Sorunu", *Akademik İncelemeler Dergisi*, c. II, S. 1 2016, s. 35-59.
- Giannini, Amedeo, "Le Isole Italiane Dell'Egeo", *Oriente Moderno*, Luglio 1932, Anno 12, Nr. 7 (Luglio 1932), s. 313-325.
- Giannopoulos, Giannis "Dodekanisos, I Genesi Enos Onomatos kai i Antimetopisi tou apo tous Italous", *Eoa kai Esperia*, 6, 275-296.
- Hayta, Necdet, "İtalyanlar'ın Rodos ve 12 Ada'daki Faaliyetlerine Dair Bir Rapor (1913)", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3/1995, s.191-204.

Oniki Ada Meselesi ve İngiliz-İtalyan İlişkilerine Etkisi, 1912-1914: İngiltere'nin İtalya'yı Oniki Ada'da Uzaklaştırma Girişimleri ve İtalya'nın Yaklaşımı

- Ferraioli, Gianpaolo, "Italian Diplomacy and the Libyan Enterprise", in *The Libyan War 1911-1912*, Luca Micheletta and Andrea Ungari (Ed), Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2013.
- Katsiadakis, Helen, "The Balkan Wars Experience: Understanding the Enemy" in *War in the Balkans: Conflict and Diplomacy before World War I*, (Ed. James Pettifer and Tom Buchanan), IB Tauris, London&New York, 2016, s. 226-238.
- Kent, Marian, "Büyük Britanya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu 1900-1923", *Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu ve Büyük Güçler*, ed. Marian Kent, çev: Ahmet Fethi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.
- Kerimoğlu Hasan Taner, "Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda Hint Müslümanlarının Osmanlı Devleti'ne Yaptığı Yardımlar", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2 (Kış 2012), s.161-181.
- Kerner, J. Robert, "Russia, the Straits, and Constantinople, 1914-15", *The Journal of Modern History*, Vol. 1, No. 3 (Sep., 1929), s. 400-441.
- Kondis, Basil, "The Northern Epirus Question during the First World War", *Balkan Studies*, 30 (1989), s.333-349.
- Kurtcephe, İsrail "Trablusgarp'ın İtalyanlarca İşgali, Mustafa Kemal ve Arkadaşlarının Direniş Katılmaları", *AÜ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi Atatürk Yolu*, Yıl:3, S.6, C.2, Kasım 199, s.361-375.
- Svolopoulos, C. 'Anglo-Hellenic Talks on Cyprus During the Axis Campaign Against Greece', *Balkan Studies*, V.23/2, 1982, 200-210.
- Turan, Şerafettin, "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hâkimiyetinden Çıkışı", *Belleten*, C.3- 113, Ocak 1965, s.77-119
- Yellice, Gürhan, "Güney Arnavutluk (Kuzey Epir) Meselesi, 1912-1914", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları*, 42, 111-152.
- Tağmat, Çağla, "Trablusgarp Savaşı'ndan Lozan Antlaşması'na Oniki Ada Konusunda (Gizli) Görüşmeler", *Türkiyat Mecmuası*, c.28-1, 2018, s.139-161.